

מאמר רביעי

חבל עזה והפלשתים

"נחית בחסדך עִסֵּזוּ גְּאֵלֶת
נחלת בעֲזָךְ אֶל־נוּחַ קִדְשֶׁךְ.
שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן
חֵיל אֲחֵז יִשְׁבִּי פְּלִשְׁתִּים".

(שמות טו, יגיד)

"וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ ד' לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל...
רק לַמְעַן יַדַּעַת דְּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְחָמָה,
רק אֲשֶׁר לִפְנֵים לֹא יִדְעוּם.
חֲמֹשֶׁת סְרְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְכָל הַכְּנַעֲנִי...
וַיְהִיו לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל,
לְדַעַת הִישְׁמְעוּ אֶת מִצְוֹת ד'..."

(שופטים ג, אד)

"וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי : אֲנִי חִרַפְתִּי אֶת מַעֲרַכּוֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה,
תָּנוּ לִי אִישׁ וְנִלְחַמָּה יַחַד.
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַפְּלִשְׁתִּי אִתָּהּ בָּא אֵלַי בְּחָרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן,
וְאֲנֹכִי בָּא אֵלַיִךְ בְּשֵׁם ד' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרַכּוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חִרַפְתָּ..."

(שמואל א י, מה)

וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן בְּאַכָּה גְרָרָה עַד-עֵזָה
בְּאַכָּה סֻדְמָה וְעַמְרָה וְאַדְמָה וְצַבִּים עַד-לְשֹׁעַ:

בראשית י, יט

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הַרְעֵב הָרְעֵב הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בֵּימֵי אַבְרָהָם
וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל-אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ-פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:
וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא
וַיִּמְצָא בִּשְׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ד':
» וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלֹּחַ וְגִדְלָה עַד כִּי-גִדְלָה מְאֹד:
וַיְהִי-לוֹ מִקְנֵה-צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:

בראשית כו, יב - יד

וַיֵּרָא אֵלָיו ד' וַיֹּאמֶר אֵל-תֵּרַד מִצְרָיִמָּה
שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ:
גֹּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאַהֲיָה עִמָּךְ וְאַבְרָכְךָ
כִּי-לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתֶן אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵל
וְהִקְמַתִי אֶת-הַשְּׂבֵעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:
וְהִרְבִּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
עֲקֹב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיָ
וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתֵי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:
וַיָּשָׁב יִצְחָק בְּגֹרָרָה.

בראשית כו, א-ד

וַיִּלְכַּד יְהוֹדָה אֶת-עֵזָה וְאֶת-גְּבוּלָהָ
וְאֶת- אֲשַׁקְלוֹן וְאֶת-גְּבוּלָהָ וְאֶת-עֶקְרוֹן וְאֶת-גְּבוּלָהָ:

שופטים א, יח

תוכן המאמר

163.....	הקדמה.....
165.....	ענינים של הפלישתים – הפליסטנאים.....
167.....	חלק ראשון.....
167.....	א. ארץ ישראל לעם ישראל.....
168.....	ב. ארץ כנען.....
169.....	ג. מוצא הפלשתים.....
171.....	ד. מצרים – ערות הארץ.....
173.....	ה. אבימלך מלך פלשתים.....
174.....	ו. לידת יצחק.....
175.....	ז. יצחק בארץ פלשתים.....
177.....	ח. שנאת הפלשתים וקנאתם.....
178.....	ט. הברית עם הפלשתים.....
181.....	חלק שני.....
181.....	י. כבוש עולי מצרים.....
182.....	יא. שמשון – תחילת הישועה.....
186.....	יב. ארון ד' בשבי הפלשתים.....
188.....	יג. מלחמת שאול ויונתן.....
190.....	יד. דוד וגלית.....
192.....	טו. ערלת הפלשתים.....
194.....	טז. השמוש בתכונתם של הפלשתים.....
197.....	יז. נצחון הפלשתים.....
198.....	יח. ההתקפה על ירושלים.....
200.....	יט. סופם של הפלשתים.....
201.....	כ. הנבואות לעתיד לבוא.....
203.....	חלק שלישי.....
203.....	כא. ההתישבות באשקלון בתקופת המשנה.....
204.....	כב. עזה.....
205.....	כג. המלחמות לשחרור עזה.....
207.....	כד. עזה – עוזה של ישראל.....
209.....	ותטענו בגבולינו.....
218.....	לחובת ההתיישבות בחבל עזה – הרב י.א. ולדינברג.....

הקדמה

חבל עזה

חבל עזה הינו השם העברי הישראלי והטבעי של ארץ פלשתיים. בחבל ארץ זו נולד יצחק אבינו, עליה נאמר לו "שכן בארץ הזאת אשר אומר אליך ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל" (בראשית כו), בה גם נאמר לו כי הוא קדוש כעולה תמימה ואסור לו לעזוב את א"י, חבל ארץ זה התברך מאד בשבילו: "ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ד'".

העיר עזה סימנה את גבולה הדרומי מערבי של א"י, בחובת הכבוש את ארץ כנען "מצידון בואכה גררה עד עזה" (בראשית י, יט).

חבל ארץ זה הינו נחלת שבט יהודה: "עזה בנותיה וחצריה עד נחל מצרים" (יהושע טו, מז). בתחילת ימי השופטים נכבשה עזה וגבולה, אשקלון וגבולה, עקרון וגבולה (שופטים א, יח), אך לא הורישום ישראל, ולא התישבו שם, לכן חזר המקום ונהיה למרכז פלשתי נגד מלכות ישראל. שמשון השופט ברוח ד' אשר עליו החל להושיע את ישראל מידם אחרי מאות שנים, ודוד המלך משיח ד' כבשם והכניעם עד כֶּלֶה.

אז הופיעה מלכות ד' בשלימותה, דרך הופעת מלכות בית דוד הנבחרת לנצח. על שלמה המלך נאמר כי "הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה", בכך התגשם והופיע השלום המיוחל "ושלום היה לו מכל עבריו מסביב".

העיר עזה חזרה להיות מרכז התישבותי יהודי מתקופת החשמונאים, ובעיקר במשך שנות הגלות הארוכות. ירושלים במרכז, טבריה וצפת בצפון, ועזה בדרום היוו שלושה מרכזי התישבות יהודית כל זמן הגלות.

הקשר הרוחני, המוסרי והאמוני, של עם ישראל אל חבל עזה, מתבאר במאמר זה.

ענינם של הפלישתים – הפליסטנאים

ארגונים ערביים קוראים לעצמם פלשתינאים ע"ש פלסטין.

פלסטין הוא כנוי שהודבק לארץ ישראל, ע"י גויים, במשך שנות גלותינו הארוכות. שם זה ניתן לראשונה ע"י הרומאים, אחרי מרד בר כוכבא, כדי להדגיש את ביטול זכויותינו וקשורינו לארץ ישראל. מאז נתגלגל שם זה, ונדבק בפייהם של הערבים, הצלבנים, הנוצרים ולאחרונה הבריטים, כמבואר בספרי ההיסטוריה. וב"ה מאז מלחמת השחרור ותקומת מדינת ישראל, נתבטל שם זה.

השם "פלסטינאיי" נקבע על שמם של הפלשתים, שלחמו באכזריות ובשנאה, במשך דורות רבים כנגד ישראל, כמבואר באריכות בתנ"ך.

מאמר זה הוא מחקר, אמוני מקיף, בו מתבררים יסודות אופייניים רבים של הפלשתים הקדמונים. אפיונים אלו חוזרים בימינו בצורה דומה וזהה ביותר לתופעה הפלישתית הקדומה:

א. השם "פלשת" הוא על שם פלישתם של עמים שונים, שלא היה להם יחס ברור, וממילא לא מולדת ברורה. יש אומרים שמוצא הפלשתים הוא מבני יפת, כמבואר בתרבות העמים, ויש אומרים שנולדו מעממי מצרים, ע"י החלפת נשותיהם מזה לזה, כמבואר בחז"ל על הפסוק "אשר יצאו משם פלשתים".

ב. הפלשתים הפילו אימה על ישראל בגודלם הגופני, ברבויים המספרי ובכלי הרכב והברזל שלהם, הם כבשו את ארץ כנען כדי שישראל לא יכבשוה (מלבי"ם), ומכאן ואילך לחמו תמיד נגד המלכות הישראלית. עפ"י סוד ההשגחה האלקית הם נועדו "לנסות את ישראל", ולחזקם באמונה ובגבורה אלקית, והם נחשבים כ"רצועה בישא להלקות את ישראל" כל זמן שישראל נחלשים באמונתם.

ג. בעומק סוד יצירת העמים יש להבין כי הפלשתים הם בחינת הערלה שבגוף האדם, כדבר מאוס ומגונה ושפל עד מאד, שאין לו חשיבות וענין, אף לא כאחד מאברי גוף האדם. דבר זה מתבטא בליצנותם ושמחתם לאידם של ישראל, ובעזות פניהם כנגד המגמה האלקית של ישראל, שענינה להודיע לעולם את קדושת חיי הגוף והטבע וקדושת החיים הלאומיים והמדיניים.

ד. מלכיהם הקדומים היו מכונים תמיד בשם "אבימלך", זאת כדי לחזק את טענתם כי הם אבות המלכות בארץ ישראל.

ה. מפתם של פלשתים היתה רק כאשר הופיעה למולם גבורה ועוצמה מתוך אמונה וקדושה. זו היתה סיבת הברית עם אברהם ויצחק לפי הרמב"ן, וכך קרה גם בזמן קריעת ים סוף, וכן אח"כ ע"י שמשון, ובבא ארון הברית בימי שמואל, וע"י גבורת יונתן בן שאול, ולבסוף ע"י דוד במלחמתו נגד גלית. אז התבררה מגמתם האמיתית — והיא שכל ישראל יהיו להם לעבדים. ולעומת חירופם וגידופם, ובטחונם העצמי המופרז אז, נפלו ונסו מפני גבורת אמונתו של דוד בשם ד' אלקי מערכות ישראל.

ו. התקוממותם נגד מלכות דוד בירושלים ומפתם, היתה לסימן ולאות למלחמת העמים (המכונה גוג ומגוג) על ישראל באחרית הימים, ועליהם כתב דוד: "למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק... על ד' ועל משיחו... יושב בשמים ישחק, ד' ילעג למו" (תהילים ב.).

ולבסוף עלינו לזכור כי השם "ארץ פלשתים" שבתנ"ך, הוא כמו השם "ארץ כנען". שמות אלו אינם נתינת זכות קיום, אלא להיפך, ענינם להראות את שפל המדרגה, כעור המידות וחולשת האמונה, שהיתה בא"י קודם בא ישראל אליה, וממילא את התיקון והזכות, השבת והעלוי שהתעלתה א"י בהיות ישראל בה, בדבר ד' וכהבטחתו.

חלק ראשון

א. ארץ ישראל לעם ישראל

ארץ ישראל שייכת ומקושרת לעם ישראל, כאשה לבעלה. "ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה" (אורות, ארץ ישראל א). כשם שזווגם והתאמתם של איש ואשה בישראל הוא מן השמים, מראשית יצירת הנשמות, כך גם קשורינו כאומה לארץ חיינו, מן השמים הוא.

מוכרחים להבין כי "כל מה שנוגע לישראל ומהותו, אינם דברים מוגבלים בחוג הפרטי המצומצם, אלא הם מרוכזים בחוג מיוחד, ומשפיעים מתוך המרכז על ההיקף כולו" (אורות ישראל ה, א). "ישראל בתור אומה מיוחדת — משפיעה על כל ההיקף של העמים כולם, לעדן את הנשמה הלאומית שבכל עם, ולקרב את העמים כולם למעמד יותר נשגב ויותר אצילי". "ארץ ישראל עומדת להשפיע, מכח יסוד תרבותה, ומפעולתה על החיים השוכנים בה, על כל הארצות כולם, לעדנם ולרוממם, ולקרבם אל תכלית הויתם" (שם).

מלחמת הגויים נגד ישראל ונגד ארצם, היא חלול עצם יסוד קדושת החיים האלקית ופגיעה בו, הגורמת שחיתות וחמס במדינות כולן. כי השחיתות המצויה באנושות בגזל רצח או עריות, מתפשטת ומופיעה, בשחיתות המלחמה שאצל העמים, הנלחמים כדי להשתלט ולכבוש את ארצם של אחרים. גם ל"בני נח" נאסרו עריות, ובניהן איסור "אשת איש", אך איסור "אשת איש ישראלית" ל"בני נח" הוא חמור לאין ערוך מאיסור אשת גוי לגוי חבירו. כי הפגיעה ב"אשת איש ישראלית" היא חלול עצם קדושת החיים האלקית הטהורה, המיוחדת לישראל. כך גם מלחמת הכבוש של גויים נגד ישראל בארצם, חמורה היא לאין ערוך יותר מאשר כל מלחמת כבוש אחרת, שהגויים נלחמים ביניהם.

מתוך כך עלינו להבין, למה ניתנה ארץ ישראל לבני כנען תחילה? ומהו ענינם של הפלשתים, שפלשו וכבשו את שפלת החוף הדרומית של ארץ ישראל, ונקראה על שמם "ארץ פלשתים"?

ב. ארץ כנען

"דע", אומר הרמב"ן, "כי ארץ כנען לגבולותיה, מאז היתה לגוי, — היא ראויה לישראל, והיא חבל נחלתם, אבל נתנה הקב"ה לכנען בעת הפלגה, מפני היותו עבד, כדי לשמור אותה לישראל, כאדם המפקיד נכסי בן האדון לעבדו, עד שיגדל ויזכה בנכסים וגם בעבד" (בראשית י, טו). א"כ לפי הרמב"ן כנען שמר על הארץ בשביל ישראל.

אולם הראי"ה קוק מבאר את הדבר יותר, עפ"י עומק העיון, ואומר כי "ארץ ישראל יש לה סגולות החיות העליונות, של יסוד הקדושה היותר עליונה בעולם, שיש בכוחה להפך את התוכן היותר רע והיותר מקולקל — לטובה ולברכה. לפיכך שם הארץ הוא "כנען", האיש המקולקל והמקולל, אוצר הכיעור והזוהמה והשפלות האנושית...." "על כן נאמר פסוק מיוחד והיה כי יביאך ד' אל ארץ הכנעני, כאשר נשבע לך ולאבותיך, ונתנה לך", להורות לנו כי "היחס של הכנעניות של הארץ כולה — מסר ונתנה לך (ישראל), ובכחך למזגו, להפכו ולהעלותו אל מרום הקודש, להוציא ממסגר אסיר" (עולת ראייה א, עמוד מ). כלומר התכונות המקולקלות ביותר של האנושות ניתנו מתחילה לכנענים, והארץ ניתנה להם מתחילה, כדי שדוקא בה יתרכזו המידות השליליות. **ביאת ישראל לארץ ישראל גורמת הטהרות נפשית לאנושות כולה, כי כבוש א"י גורם להפך ולהעלות את אותן תכונות כנעניות שליליות אל מרום הקודש והטהור.** ארץ ישראל היא "זבת חלב ודבש" גם במובן זה שהיא הופכת כל מר למתוק וכל רע לטוב.

יסודם של דברי הראי"ה קוק רמוז כבר בזהר (נח, דף עג:): בצורה סתומה. על הפסוק "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו" כתוב בזהר "לווטין ייתון על עלמא, כבקדמיתא", כלומר קללה תבוא לעולם בגלל כנען, כפי שהיה הדבר בתחילה. כלומר הקללה "ארור כנען" היא אותה הקללה שנתקלל הנחש, לאחר שהחטיא את האדם הראשון וחוה אשתו, שנאמר בו "ארור אתה מכל הבהמה". ואח"כ כתוב שם: "כלא יתתקן לזמנא דאתי, והוא לא יתתקן, כלא יפקון לחירו והוא לא יפוק".

אם כן נשאלת השאלה (שם בזהר) "אמאי אתייהיבת ארעא קדישא לכנען, עד לא ייתון ישראל?" והתשובה הסתומה היא; שכך דרכו של הקב"ה! שהרי בת שבע ראויה היתה לדוד המלך מיום שנברא העולם, ואעפ"כ ניתנה קודם לאוריה החיתי, ע"כ. עפ"י זה יש להמשיך ולומר גם על ארץ ישראל כך, כי

ראויה היא לישראל מיום שנברא העולם, ואעפ"כ ניתנה קודם לכנען, כדי שאח"כ יבואו ישראל ויקחו אותה מידם, ותתעלה בכך א"י ותשפיע מיסוד סגולתה זו על כל הארצות כולן.

המלבי"ם מבאר כי בכבוש הפלשתים את ארץ כנען, לפני ישראל, הושלמה קללת נח את כנען "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו". כי "עבד עבדים" פירושו עבד לאחד מאחיו העבדים, ואילו עבדות ישירה לישראל היא עבדות ל"בני חורין". על כן נתגלגל הדבר שהפלשתים, שהיו מבני מצרים בנו של חם, או מבני יפת (וכדלהלן), כבשו את כנען תחילה. (עי' מלבי"ם לבראשית י, יח, ועי' בפירוש המלבי"ם לדברים ב, כג שם פירש כנצי"ב, שכיבוש הפלשתים את העוים היה כדי להקל על ישראל את הכבוש, כדי שתתקיים הבטחת הירושה לאברהם).

א"כ כבר מתחילת ההיסטוריה האנושית שמשו הפלשתים את ההשגחה האלקית, כעם הכובש את ארץ כנען, ובכך הוא עומד כנגד ישראל, בטענה כי לו שייכת א"י. — האם ישמשו עמי כנען, ותכונותיהם, את הענין הפלשתי, בארץ המרכזית בעולם, ובכך תתמלא שוב הארץ חמס ושחיתות, או האם יזכו ישראל ויתגברו עליהם, ויזכו את העולם כולו בכך, שישמשו העמים כולם כעזר לענין האלקי השוכן בישראל. זהו יסוד מאבק האומות מראשיתה של ההיסטוריה האנושית, ועד ימינו אלה.

ראוי על כן ללמוד ולהבין את מהות מוצאם של הפלשתים, ואת יחודו של חבל הארץ, שבשפלה הדרומית שבא"י, שהיה קרוי על שמם "ארץ פלשתים".

ג. מוצא הפלשתים

לדעת חוקרים רבים הפלשתים הם עמים שבאו מהאיים (כרתים) שליד יוון, ונקרא שמם פלשתים, על שם פלישתם לארץ כנען, למצרים ולצור וצידון. פלשתים אלו באו פעם אחר פעם מהים, והתאחזו בחופי הים ואף חדרו למרכז של א"י.

יתכן כי בראשונה באו למצרים ול"ארץ פלשתים" בימי האבות, ואח"כ שוב באו בימי השופטים, בתקופת שמשון, ובימי המלכים, בתקופת שאול ודוד. וכך מובא בהקדמת דעת מקרא על ס' שופטים, וביסיון ועוד). לפי דיעה זו הפלשתים הם מ"בני יפת", שהתיישבו בארצות אירופה. לדיעה זו יש סימוכין בלשון התנ"ך, שכתוב: "הלא את ישראל העליתי ממצרים, ופלשתים מכפתור" (עמוס ט, ז), כלומר הקב"ה אומר שהעלה והביא את הפלשתים מאיי כפתור (עי' ירמיהו מו, ד).

אולם התנ"ך בכללו כאילו העלים את יחוסם של הפלשתים, וגם לא מפורש כלל הקשר או ההבדל שבין הפלשתים שבימי האבות לאלו שבימי השופטים והמלכים, כאילו לכל המכונים בשם זה ענין אחד ותפקיד אחד, לתכלית האלקית שלשמה נתהוו, ושלשמה הגיעו לארץ ישראל.

בסדר תולדות העמים שבימי נח, מסופר כי ל"מצרים" בנו של "חס" היו שבעה בנים. האחרונים הם: הפתרוסים הכסלוחים והכפתורים, וביניהם מוזכרים גם אותם פלשתים: "ואת פתרוסים ואת כסלוחים, אשר יצאו משם פלשתים, ואת כפתורים" (בראשית ק, יד).

רש"י מפרש (עפ"י המדרש רבה) כי "הפלשתים" — משניהם יצאו (מהפתרוסים ומהכסלוחים), שהיו הפתרוסים והכסלוחים מחליפין משכב נשותיהן אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים". לפי זה סיבת העלם מוצאם ברור, הלא הם אינם "מיוחסים" לאחד מבניו של מצרים, הלא ודאי גם אין להם חלק ונחלה ברורה בין בניו של חס, גם כל מוצאם הוא בדרך של זנות — ואיסורי אשת איש. זוהי ודאי הסיבה לכך שאותם פלשתים יצאו ממצרים, ופלו לתחום ארץ בארץ ישראל שאינו שלהם.

הרמב"ן אמנם חולק על פירוש זה, שהרי כתוב "ופלשתים מכפתור" (עמוס ט, ז), א"כ הפלשתים באו מארץ כפתור או שמבני כפתור ממש המה. אך א"כ קשה, למה נשתנה שם ל"פלשתים" במקום "כפתורים", אלא, מסביר הרמב"ן, שם הפלשתים הוא על שם מקומם, היות ופלו ובאו לארץ כנען, נקראו כעת בארץ כנען בשם "פלשתים", אף שמוצאם הוא מכפתור, והיות והכפתורים ישבו בין הפתרוסים לכסלוחים, מספרת התורה כי משם יצאו הפלשתים לבוא לא"י.

בכך מתיישב יפה לשון הפסוק המתאר את סדר כבוש העמים, זה את זה, בארץ פלשתים: "העוים היושבים בחצרים עד עזה — כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם" (דברים ב, כג). לדעת הרמב"ן "כפתורים" אלו הם "הפלשתיים", שכבשו את "העוים". לדעתו העוים הם העם "החיווי" משבעת עממי כנען שהיו שם לפניו. הרמב"ן מסביר שהתורה מאריכה בסדר הכיבושים כדי שנדע שגם חבל ארץ זה "לכנעני תחשב", כי מתחילה נכלל ב"ארץ כנען", ע"כ חובה לכבשו ולקדשו במצוותיה של א"י.

[בספר יהושע (יג, ג) רשומים העוים ברשימה אחת יחד עם חמשת סרני הפלשתים. ובגמרא חולין ס: נחלקו ר' יוחנן ורב אם ה"עוים" גם הם

פלשתים, רק שאינם חשובים כחמשת הסרנים, או שהעוים באו מתימן, בנו של עשיו, ונשאר שם גם אחרי שכבשום הפלשתים. לפי שתי דיעות אלו ה"עוים" אינם משבעת עמי כנען, אלא או שהם פלשתים מ"מצרים" או שהם מבני עשו. והדברים מתאימים לדעת רש"י בדברים ב, כג, אך אין זה מענייננו כאן.]

ד. מצרים — ערות הארץ

מצרים מכונה בתנ"ך בפי יוסף "ערות הארץ". וכך נאמר עליהם גם: "וחשופי שת ערות מצרים" (ישעי"ב, ד). מצרים הוא בנו של חם אשר גילה את ערות אביו, ונענש על כך. על המצרים בתנ"ך נאמר כי "בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם" (יחזקאל כג, ט). וביום שנכנסו ישראל לא"י ומלו את ערלתם, אמר ד' אל יהושע "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם" (יהושע ה, ט). תאורת העריות נקראת חרפה לרוב גנותה כמו שאמרו שמעון ולוי לאנשי שכם על מעשי דינה "כי חרפה היא לנו" "לתת אחותינו לאיש אשר לו ערלה" (בראשית לד, יד). מצרים בראשית ימי ההיסטוריה האנושית היתה מרכז "תרבותי" לאנושות, מתוך שחיתות וזנות מקולקלת מאין כמוה. בין עמי מצרים אלו נוצרו הפלשתים, מהחלפת נשותיהם של בני המצרים: הפתרוסים והכסלוחים. זהו הקלקול המכוער הנשחת והנתעב ביותר של גלוי עריות. **במצרים ערות הארץ נוצרו הפלשתים, שהם ערלת הארץ וחרפתה.**

צריך לדעת כי שייכות אשה לאיש בקביעות ובדביקות, זהו דרך ארץ פשוט ומושכל ראשוני. איסור "אשת איש" הוא מכלל האיסורים שנאסרו גם על "בני נח", כלומר על כל גויי העולם, ועפ"י הרמב"ם איסורים אלו מובנים גם עפ"י השכל הישר שהדעת נוטה לקבלו. מצוה זו מפורשת ומבוארת בתורה, בלשון גלויה וברורה "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד), "באשתו" דוקא — ולא באשת חברו!

האומה הישראלית עומדת לתקן את כל הקלקולים, העוותים והשחיתות שבאנושות מתחילת היווסדה. אבות האומה, קבעו את יסודות הקדושה האלקית בישראל כנגד שחיתות מוסרם של העמים, ומעשיהם הם בבחינת סימן לבנים, להשלים את ההוצאה לפועל של המגמה המוסרית הקדושה בעולם. ע"כ יש להתבונן ולהעמיק בכל מעשיהם, ובפרט בדברים שהתורה מרחיבה את דבריה עליהם.

על היחס המרומם שבין אבות האומה לנשותיהן, התורה מספרת שלש פעמים, לעומת יחס הזימה המקולקל שהיה אצל העמים שהיו בהם. פעם אחת במצרים ופעמיים בארץ פלשתיים, וכדלקמן:

א. בתחילה מסופר על אברהם ושרה בהגיעם למצרים. מסופר כי כאשר הגיע אברהם עם שרה למצרים, הוא קורא לשרה אשתו — "אחותי", "אמרי נא אחותי את" (בראשית יב, יא). עפ"י פשוטם של פסוקים, היה בזה צורך מפני פקוח נפש, "וחיתה נפשי בגללך". אך הנראה שהיתה בזה הנהגת צניעות מופלגת שהנהיג אברהם בעצמו כנגד המציאות המושחתת והנתעבת של העמים סביב. הפלגת צניעותו היתה במידה כזו שאפילו לא ראה את שרה אשתו, ולא הכיר ביופיה, ע"כ רק אז בכניסתו למצרים כשנתגלה הדבר אמר: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" (בראשית יב, יא). יחס של אחוה שבין אח ואחותו הוא יחס טבעי וענייני, איסור העריות בין אח ואחות הוא ברור כשמש, אברהם נהג בשרה אשתו ביחס של אחוה ובצניעות מופלגת כדי שע"י זה יטוהרו מושגי קדושת המשפחה בישראל, ואח"כ באומות. יחס של אחוה מברר את הצורך לנהוג כבוד באשה, יחס ענייני רוחני, מתוך אהבה ואחות אמת, ולא מתוך תשוקה בשרית אפילה ושפלה.

אך המצרים אנשי זימה "היו רעים וחטאים מאד, וכאשר אך ראו אותה לקוחה אל בית פרעה, ואף לא שאלוה אם אשת אברהם היא" (רמב"ן). "מצרים — בית ועד היה לזימה" (ספורנו), ולולא מוראה של מלכות פרעה, כבר היו עושין כזימתו, חלילה.

המצרים לקו נגעים קשים ובמחלות נוראות, בפרט בכאלו שהתשמיש קשה להן, כי בדבר שקלקלו בו נידונו. כי אך בזה ששלחו את ידם ב"אשת ישראל" התמלאה סאתן, ומידת הדין פגעה בהם קשות, להורות להם את אפסיות כח הגוף וחולשתו, לעומת תוקף הדבור וכח פעולתו, שנעשה ע"י שרה. בזה נבלמה במקצת גסות זימתן של המצרים, והתבררה ונודעה קדושת ערך "אשת איש בישראל", מה שישפיע על התרבות האנושות כולה, בהמשך הדורות.

בחזרתה של שרה משביה אל אברהם, יצאו אברהם ושרה מחוזקים יותר. לפי בעל אור החיים, היה לשרה בבית פרעה דין אשת איש שנסתרה כסוטה ונמצאה טהורה, שרחמי שמים ואהבת הבעל מתגברים בה ביותר, ודין הוא שתפקד יותר בבנים. כך יצא שמתוך רבוי אהבת אברהם ואחנתו לשרה,

"חיתה נפשו בגללה", גם בהצלת חייו וגם ברבוי חיות אלקית שתִּזְכָּה אותו בבן.

ה. אבימלך מלך פלשתים

"ארץ פלשתים" היוותה מרכז התיישבותי גדול בארץ ישראל, בימי האבות. מיד אחרי שסדום ועמורה נהפכו ונשרפו, הולך אברהם להתיישב בגרר שבארץ פלשתים, כדי להמשיך את השפעתו על עמי העולם ולחזק את קשורו לכל מרחבי ארץ ישראל. אברהם מתרחק מלוט שהתקלקל בעריות עם בנותיו, ומגיע לארץ הפלשתיים, שאף בהם טבועה זימת מצרים, ע"כ המשיך בהנהגתו הקדושה ונהג בשרה אשתו, כאח אל אחותו, כלפי חוץ. כאן אנו נפגשים בעימות השני שבין אברהם ושרה לבין זימתם של הפלשתים.

מסופר בתורה כי מיד בבואו, באו הפלשתים ושאלו את אברהם על אודות שרה, אם אשתו היא, ורק כששמעו מפיו כי אחותו היא, שלח אבימלך שליחים שיקחוה אליו. תכונת הזימה הבלתי מרוסנת שהיתה במצרים, נבלמה ונשתנתה כאן, בריסון ובאיפוק. אך גם אם פריצות גמורה אין כאן, ודאי שגם דרך ארץ ויראת אלקים אין כאן: "אכסנאי בא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו" — מוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כ). גם ההשגחה האלקית מוכיחה את אבימלך, המצטדק כי נקי כפים הוא, שהרי ודאי לקחה ליהנות מיופיה ולהנות את חושיו ממנה.

על כן נענש אבימלך מלך פלשתים במניעת כח הלידה מנשות הפלשתים, "כי עצור עצר ד' בעד כל רחם לבית אבימלך" (בראשית כ, יח), והוזהר אבימלך בדבר ד' "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא" "ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך" (כ, ת). למען דעת כל עמי הארץ, כי מקור החיים והתחלת נביעתם הלא הוא ממקור הקודש האלקי בישראל, ואינו ענין טבעי אנושי בלבד. כי זווג איש ואשה בישראל ענין אלקי הוא, וגם ברכת הבנים מד' היא. ועל עוון האומות, החושבים לחלל ולטמא את קדושת הקשר שבין אשה לאיש בישראל, לא יסלח ולא יכופר להם, עד שיכירו באמיתת חיים זו.

ספורי תורה עילאיים אלו הם ממש יסודות הויכוח וההתנצחות שתהיה ברבות השנים בין ישראל לבין הפלשתים. כלומר, האם הגבורה ההצלחה והחיים מקריים ואנושיים הם? או נובעים ממקור הקודש והטוהר האלקי בישראל? ועוד יתבאר בהמשך.

ו. לידת יצחק

בגרר שבארץ פלשתים נעשה פלא ניסי זה של לידת יצחק, לעומת לעגם של הפלשתים ושאר אומות העולם.

"וד' פקד את שרה" נאמר מיד לאחר החזרת שרה לאברהם מארץ פלשתים, "ותהר ותלד שרה לאברהם בן" (כא, א-ג). בעל אור החיים מבאר את סמיכות הפרשיות בדרך זו: ד' אמנם הבטיח מראש כי יולד לשרה בן מאברהם, אך כדי להוציא את התכנית האלקית הזו לפועל, זימנה ההשגחה האלקית כי תלקח שרה מאברהם ע"י הפלשתים. עבירה זו תגרום ענישת הפלשתים בעצירת כל רחם וכל אפשרות של הולדה, ורק ע"י תפילת אברהם ישובו ויחזרו לבריאותם. סגולת המתפלל על חבירו היא שהוא נענה תחילה, וע"כ זכה אברהם כי בכח תפילתו על הפלשתים נפקדה שרה.

ויש לבאר את דבריו, כי המתפלל על חבירו הרי תפילתו היא כללית ולא אישית, היא תפילה לעצם תקון סדרי החיים ושלמותם, ובזה היא תפילה אמיתית הנוגעת לכבוד ד' בעולם, ולכן היא קרובה יותר להתקבל. **חידוש כח הלידה והבאת החיים לעולם אצל הפלשתים נהיה רק בזכות תפילתו של אברהם.** קריאתו של אברהם בשם ד' אל עולם נעשתה כאן לא בדרך של לימוד אמונה וגמילות חסד פשוטה, אלא בדרך של תפילה והשפעת יחס לרוממות קדושת החיים, למען דעת כל עמי הארץ מהו המקור האלקי המקודש של החיים הטבעיים.

בגמרא (בי"ק צב.) דרשו חז"ל כי "וד' פקד את שרה כאשר אמר" — כאשר אמר אברהם לאבימלך. ויש לבאר כוננתם, כי באותה מדה שפעל אברהם על אבימלך בתפילתו, להשפיע שפע חיים ממקור הקודש האלקי "אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש", כך פעלה ההשגחה האלקית על אברהם ושרה, מדה במדה, ונפקדו בבן, בזקנותם.

גם יש להוסיף, כי בריחוק נוסף זה שהתרחקה שרה מאברהם בשנית, התחזקה והתגברה יותר האהבה הקדושה הטבעית שביניהם, עוז החיים התעצם בקדושתו, מה שהביא לשלימות הגופנית היותר נפלאה וניסית אצל אברהם ושרה, עד שנולד להם בן.

"הבריות היו אומרות כי מאבימלך התעברה שרה". מגמת לעגם זה של הבריות, היתה לסתור כל אפשרות של הסבר על קדושת החיים, והתחדשותם באופן ניסי. "להיפך", לעגו הבריות — "הרי הכל הפקר הוא ביד הטבע".

ובאמת כיצד יכולים הגויים שליבם ערל והם כחמורים לאהבה, לחוש את עומק קדושת האהבה האלקית, ואת יכולת פעולתה והשפעתה על החיים. "כי עזה כמות אהבה קשה כשאלו קנאה".

פלא לידתו של יצחק לא היה רק ענין פרטי אישי, כמו שכל ענינם של ישראל זרע אברהם אינו ענין מצומצם רק בתוך חוגם הפרטי, אלא היתה בזה השלמה היקפית כלל-אנושית.

על כן "הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חרשים נתפקחו, הרבה סומים נתפתחו, והרבה שוטים נשתפו" (מדרש). כדי להראות ששפע הברכה האלקית השופע בישראל, נמשך ומשפיע גם על שלימות תיקון חייהם הגופניים של העמים כולם.

לשמחת בריתו של יצחק נאספו נציגי כל העמים. כולם חשו והרגישו כי כאן בלידה זו נקבעים דברים שיש להם השפעה לדורות עולמים. אז באופן חד פעמי נשתנתה הנהגת הצניעות המופלגת של אברהם ושרה: "שרה אמנו צנועה היתה יותר מדי, אמר לה אברהם אין זו שעת צניעות, אלא גלי דדיך, כדי שידעו הכל שהתחיל הקב"ה לעשות נסים. גלתה את דדיה, והיו נובעות חלב כשתי מעינות. והיו מלכות באות ומניקות את בניהם ממנה" (ב"ר נג, יג). כי כשהחיים נסקרים ונודעים מתוך קדושתם האלקית, וערכם העליון נעשה ברור ומוטבע בנפש, מתבטל כל הלעג והשחוק השטחי התפל, הנובע מתפיסת חיים חמרנית וחולפת.

כי לידתו של יצחק היא כולה פעולה אלקית, עפ"י אמירה והבטחה מראש, ובנגוד לדרכי הטבע האנושיים הרגילים. ובכך התברר ענינו של יצחק, שהוא צחוק מתוך שמחת חיים אלקית מליאה, בניגוד ובהיפוך לענינם של הפלשתים, שהוא לעג ושחוק הנובע מבערות וקלות דעת.

ז. יצחק בארץ פלשתים

"וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (בראשית כו, א-ג).

בגלל רעב חשב יצחק ללכת למצרים, אך בבואו למלכות הפלשתים התעכב, ושם זכה להתגלות דבר ד': "אל תרד מצרימה, שכון בארץ אשר אומר אליך, ואהי עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלו". ומבאר הרמב"ן: שד' אמר ליצחק: "שכון בכל מרחבי אי"י דוקא, בכל מקום שאומר לך, אבל כעת תגור בארץ פלשתים דוקא, כי לך ולזרעך אתן אותה".

בחבל עזה, במרכז המדיני של ארץ פלשתיים, זכה יצחק להתגלות נבואית, ולהודעה על קיום ההבטחה האלקית, לרבויו זרעו ולהיותו זוכה בנחלת ישראל לעולם. כאן התבררה קדושתו של יצחק שהוא כ"עולה תמימה", ושעל כן אסור לו לעזוב את ארץ ישראל.

וכאן אנו נפגשים בפעם השלישית, בתיאור היחס המיוחד שהיה לאבות בין איש לאשתו. מסופר שאחרי זמן רב שישב יצחק בגרר, ראה אבימלך "והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו" (בראשית כו, ח). כאן בארץ פלשתיים התגלה שיא הקדושה המשפחתית הטבעית. קדושת הזווג שנעשית בחדרי חדרים, בהסתר ובצניעות, לבל יושחתו המידות והדיעות ולבל תתפשט התאוה הגשמית ותעות את דרכי השכל הישרים. קדושת הזווג הזו מתגלית דוקא אצל יצחק, שכולו קודש אלקי, ויחד עם זה ודוקא בגלל זה מופיעה אצלו אהבת החיים הטבעית, בפשטות ובישרות, מה שבצורה אנושית גויית מביא לידי שחיתות נוראה, קלקולים מוסריים ואבדון.

בפעם הזאת אין הגויים מעיזים שוב לקחת את רבקה מיצחק, על אף שסבורים הם שאחותו היא. כעת גם אין אבימלך שולח לקחתה אליו. אחרי שכבר נתבררה חומרת איסור "אשת איש ישראל" על הגויים הנכרים. אמנם עדיין מחשבת זימה קיימת בליבם, שבגללה חשש יצחק ואמר "פן יהרגוני אנשי המקום על אשתי, כי טובת מראה היא". וגם אבימלך נחרד כשנודע לו שטעה, וכי רבקה אינה אחות יצחק, וסימן הוא למחשבת הזימה שהיתה בליבו לפני כן. אך התוצאה היא כי דוקא בגלל גילוי הקדושה הטבעית הישראלית שאצל יצחק, הוסיפו הפלשתיים על עצמם גם הם גדר זהירות והתרחקות מ"אשת איש ישראל", ע"כ יצא כרוז מאת אבימלך: "הנוגע באיש הזה ובאשתו, מות יומת".

אז התגלה גם היחוד של ארץ ישראל לישראל. התקדשה א"י אז ביותר וע"כ נתנה את ברכתה ליצחק: "ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בשנה ההיא מאה שערים, ויברכהו ד' (כו, יב). מסביר רש"י כי: "הארץ ההיא לא היתה תשובה וטובה באדמתה כא"י עצמה, מקום שבעת העמים האחרים" (רש"י, עפ"י בראשית רבה סד, ג), ואעפ"כ היה יצחק זורע מעט וקוצר הרבה. הארץ ההיא המיועדת לישראל התברכה אז בגללו, והוא התברך בגללה, — "ויגדל האיש, וילך הלך וגדל עד כי גדל מאד".

לסיכום: הראינו לדעת, כי ככל שהתבררה והתחזקה קדושת החיים הישראליים, כך הלכה ונבלמה גסות התאוה והשחיתות הגויית, ומתוך כך התיחדה ארץ ישראל לאבותינו, והשפיעה מקדושתה ומברכתה להם.

ח. שנאת הפלשתים וקנאתם

לעומת הברכה ששרתה בארץ הפלשתים בהיות יצחק בה, היא נתדלדלה בשדותיהם של הפלשתים: "ובשדותיהם קרה אז היפך זה, שזרעו הרבה והביאו רק מעט" (ספורנו). **כי הארץ ההיא היתה מתאימה בסגולותיה אל יצחק**, על כן נתנה לו את ברכתה ופירותיה בעין יפה.

הרמב"ן מוסיף, שאמר אבימלך ליצחק: "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד", כלומר, "הגם שאני מלך, אין בביתי מקנה ועבודה רבה כמוך, וחרפה היא לנו להיות ביתך גדול מבית המלך". כאן התעוררה הקנאה והאיבה שבין הפלשתים ומלכם לבין יצחק, שהתנחל ונאחז בארץ הפלשתים, התעצם והתברך בה מאד.

מאוחר יותר מתברר כי שנאה זו היתה עמוקה וכבושה, עד שיצחק טען ואמר לאבימלך ולשר צבאו: "ואתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם" (כו, כז). בעל אור החיים מסביר שיצחק דקדק לומר: "ואתם", לומר שמלבד כל אנשי העיר, גם אצל המלך ושריו נתעוררה השנאה. שנאה זו היא שנאה שאינה תלויה בדבר, כי היא נבעה מצד הקנאה, והיתה חמורה עד כדי כך, שלא יכלו להשאיר את יצחק סמוך לעירם. "והנה ידוע כי כל שנאה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה השנאה, אבל שנאה שמחמת קנאה אינה בטילה עולמית, זולת בהבטל הדבר שמחמתו היתה הקנאה".

קנאת הפלשתים גרמה למריבה ממושכת עם יצחק. הפלשתים סתמו את בארות המים, כנסיון למנוע את הצלחתו של יצחק, למרות הנוק הגדול שיגרם להם מכך. באר "עשק" נקראה על שם העושק שעשקו אותו, ובאר "שטנה" נקראה על שם שנאתם של הפלשתים ליצחק. יצחק אינו חרד מנסיגה וויתורים זמניים, כי הברכה עמו בכל מקום, והוא יודע כי עוד לא הגיע זמנה של מלכות ישראל להתקומם ולהשיב מלחמה, על כן הוא הולך ומתרחק מהפלשתים. אך הבאר רחובות שנחפרה על ידו בלא מריבות,

היותה סימן לו ולנו, כי באחרית הימים ישובו ישראל להאחז בכל מרחבי חבל ארץ הפלשתיים, וכי "ירחיב ד' לנו ופרינו בארץ"³²..

ט. הברית עם הפלשתיים

השפעתם של אבות האומה על הפלשתיים היתה מרובה. גבורתם המרובה והצלחתם הכלכלית נבעו מתוך אמונה איתנה ועוצמה רוחנית אדירה. ע"כ פחדו הפלשתיים עוד בימי אברהם ובאו אליו בבקשה לכרות עמו ברית שלום. בברית זו הם בקשו להבטיח את עצמם, שלא יפגעו אברהם ובניו אחריו בפלשתיים ובארצם. זאת הם מעיזים לבקש מאחר ובסופו של דבר שחררו את שרה, ונהגו עמו כהוגן, וגם הציעו לו לישב בארצם: "הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב" (בראשית כ, טו). אך ברית זו היא דאגה לעצם קיומם, ואינה נובעת מתוך מגמה של שלום האומות, במובנו האידיאלי והרחב.

אברהם אמנם הסכים וכרת עמהם ברית, אך צריך להבין כי כל עוד לא הגיע זמנה של מלכות ישראל בעולם, עוד לא היתה יכולה לצאת אל הפועל כל התכנית האלקית לפרטיה. והבטחת ד' לאברהם הלא היא כי רק "דור רביעי ישובו הנה", אחרי גלותם למצרים. ע"כ הסכים אברהם וכרת עמהם ברית שבמשך שלושה דורות לא יפגע זרע אברהם בפלשתיים. רק שלושה דורות ולא יותר, כי דור רביעי היה אמור לרשת את הארץ, ולממש את ההבטחה האלקית שתהיה הארץ לנו נחלת עולמים. וזאת כבקשת אבימלך "אם תשקור לי ולניני ולנכדי". כוונתו הטובה של אברהם איש החסד היתה לסלק כל תרעומת שהיא מהפלשתיים עליו, שלא יחשד ככפוי טובה, אף על מעוט הטובה שהסכימו הפלשתיים לתת לו.³³

אך חז"ל מבארים את הרעה שהתפתחה מברית זו: "אמר לו הקב"ה: אתה נתת שבע כבשות, חייך שאני משהה בשמחת בניך שבע דורות" (בראשית רבה נד, ה), כלומר שלא יכנסו ישראל לא"י רק בזמן יהושע, בדור השביעי שאחרי אברהם. ועוד שם: "חייך, כנגד כן הם הורגים מבניך ז' צדיקים: חפני ופנחס, שמשון, שאול ושלשת בניו... חייך, כנגד כן הם מחריבין מבניך ז' משכנות... חייך: כנגד כן ארוני (ארון הברית) חוזר בשדה פלשתיים ז' חדשים".

32. עיי רמב"ן שם, ובשיחות הרב שלמה אבינר בספרו טל חרמון, לפרשת חיי שרה ועיין במאמר "מעשה אבות סימן לבנים" בסוף הספר.

33. עיי אחד היה אברהם לב"ר יהושע בכרך, עמוד 15. הערת הרב ז. נוימן.

משמעות הדברים היא, כי אף אם היתה סיבה מסוימת, שבגללה אפשר היה לכרות ברית, הרי שבסופו של דבר תתגלה רשעתם ושנאתם של הפלשתים לישראל, במה שילחמו בהם ולא יסכימו לתת את ארצם לבני ישראל לנחלה. ע"כ גרמה ברית זו, ששבעה דורות מאוחר יותר ילחמו הפלשתים בישראל ויהרגו שבעה צדיקים ממנהיגי האומה. או אז **יתברר שברית השלום שנכרתה עם הפלשתים רק חזקה את מלכותם ופעלה בסופו של דבר לרעתם של ישראל**. ברית זו גם גרמה לחזק את ידם לגבור על ארון ברית ד' ולקחתו בשבי, כך שתפארתם של ישראל תהיה שבויה ביד צר שבעה חדשים. ולא זו בלבד, אלא אף יוסיפו מלחמה על מרכזי הקדושה של ישראל לדורותם, ויגרמו בכך לחורבנם של משכנות ישראל ובתי המקדש.

א"כ אף אם יש תועלת קרובה מבריתו של אברהם עם הפלשתים, כי לא הגיע עדיין זמנה של מלכות ישראל להופיע בעולם, לאחר זמן התברר רוב ההפסד והקלקול שגרמה ברית זו.

בימיו של יצחק שוב בקשו הפלשתים לכרות ברית עמו. גם כעת **בקשת הברית נעשית רק לאחר שמכירים הפלשתים בעצמתו ובהצלחתו של יצחק**. בקשת הברית באה שוב **רק כדי להבטיח את שלומם בעתיד**, — "אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום" (בראשית כו, כח-כט).

הרמב"ן מבאר שהפלשתים חדשו את הברית, בגלל שהם הפרו אותה ושלחו את יצחק מארצם, "אמרו בליבם, בעבור שהפרנו אנחנו את בריתנו עם יצחק, ושלחנוהו מעלינו, גם הוא יפר בריתו עמנו, ויגרש זרעו את זרענו מן הארץ, — לכן עשו עמו ברית חדשה". אף כאן ה"ברית" **נובעת מדאגת שלום הפלשתים וטובתם בהוה, ולא "ברית" שלום במובן השלם והאידיאלי של השלום**.

מוסיף הרמב"ן ואומר: "גם יתכן שהיה אברהם גדול מאד ורב כח, וכאשר ראו הצלחתו כי היא מאת האלקים, פחד ממנו מלך פלשתים פן יכבוש אברהם ממנו את מלכותו, כמו שהתגבר על ארבעת המלכים. ואולי שמע אבימלך את דבר ד' לאברהם, שנתן לו את הארץ, לכן בא עמו בברית והשביעו: 'אם תשקור לי ולניני ולנכדי', — וחשב שיהיה אברהם קיים רק עד מלוך נכדו, ואח"כ נתברר לו שיצחק גדול כאביו, ופחד אבימלך פן ילחם בו יצחק ויגרש אותו מארצו".

נמצא שהפלשתיים חזשו את הברית עם יצחק, מפני שהפרו את הבטחת הברית מצדם. הפרת הברית היתה בגלל הקנאה והשנאה ליצחק, לכן לא קיימו דבריהם. אולי גם מפני שחשבו שאיננו חזק וגבור כאביו אברהם, וכשהתבררה להם גבורתו וברכתו פחדו ממנו, ושבנו ובקשו לחדש את הברית, כדי שבעתיד לא יגרשם מארצם.

למדנו מכאן לדורות, כי דוקא הגבורה והעצמה האלקית, הנובעת מתוך חוסן אמונה ברורה ונצחית, בהבטחת ד' לנו את ארץ־חיינו, תביא לנו את ברית השלום בצורה מתוקנת.

חלק שני

י. כבוש עולי מצרים

בצאת ישראל ממצרים לבוא לרשת את הארץ — "לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, כי קרוב הוא, כי אמר אלקים: פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה". הפלשתים הם הכח המתנגד לכניסתם של ישראל לארץ, ע"כ הם מוזכרים מיד בזמן התגבשות ישראל לעם, בצאתם ממצרים. הפלשתים פלשו לארץ בכח הזרוע, למרות שלא להם הארץ, והם שואפים לשלוט ולמלוך על ארץ זו, ובכך למנוע את ישראל מלממש את זכותם וחובתם.

ישראל הם הפכס הגמור, הם הולכים לארצם בדבר ד' והבטחתו, כי הוא הקובע גבולות לעמים ולממלכות. לא בכח חילם הם יוצאים ממצרים, אלא ע"י השגחה אלקית ניסית, הפועלת לברר ולהאיר את אורם של ישראל בעולם. אמנם נצטרך להלחם בעצמנו את מלחמות ד', לעורר את גבורתנו ועוצמתנו הפנימית, על מנת להלחם בכל רשע וכיעור, אך לא זהו יסוד היות חיינו הישראליים.

נצחון ישראל על הפלשתים הוא רק כשד' נלחם לישראל, בין בפעולה ניסית עליונה, ובין בפעולה טבעית אנושית הנובעת מתוך אמונת אמת, במלחמותו של ד' בגויים. על כן בקריעת ים-סוף, כשנודעה יד ד' במצרים, "חיל אחז נגם אתה" יושבי פלשת" כי בזאת כבר נודע לעמים כולם בסתר ליבם, כי ישראל עם ד' הוא, וכוחו מאלקין, ודבר ד' אשר דיבר טוב על ישראל בארצו לא ישוב ריקם.

עכ"פ לא בדרך הקצרה והמהירה יכנסו ישראל לארצם, אלא הכבוש יתחיל דוקא מעמי כנען, שמרכזם הקשה היה ביריחו. סביב סביב ילכו ישראל, עד שיתחשלו ויתחזקו למלחמה. ואח"כ קמעא קמעא יתחזקו ישראל בארצו, ולאט לאט תתגבר ותתאדר התודעה הלאומית האלקית בקרבם, עד בוא האומה לתכלית גיבושה, בהנהגה ממלכתית מדינית כדבר ד'. או אז תהיה יד ישראל תקיפה על אויביהם, ושוב לא ינוסו וירתעו בראותם מלחמה. [על נפילתם של בני אפרים שטעו בחישוב הקץ במצרים, ויצאו שלושים שנה לפני הזמן, נאמר בדברי הימים א ז, כ כי "הרגום אנשי גת הנולדים בארץ". ע' לעיל במאמרו הנ"ל של הרב ש. אבינר.]

ואכן כך מסופר בספר יהושע (יג, אב), כי אף לאחר כבוש רובה של א"י, עדיין "הארץ נשארה הרבה מאד לרשתה". בכלל הארץ הנשארת היו "כל גלילות הפלשתים וכל הגשורי: מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה". חבל ארץ זה כלל את חמשת סרני פלשתים: "העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני, והעוים", והוא היה בתחומי ארץ כנען המובטחת, אשר ישראל עדיין לא הורישה.

ראשון כובשי חבל עזה מידי הפלשתים היה שבט יהודה. הערים: עקרון אשדוד ועזה וסביבותיהן מנויות בכלל ערי נחלת שבט יהודה (יהושע טו, מהדמו). עקרון היתה הצפונית שבהן, ועזה הדרומית. נראה שגת (שלא נזכרה בין ערי יהודה) כלולה היתה בחבל עקרון, ואשקלון (כנ"ל) בחבל אשדוד. כך גם מפורש בספר שופטים "ויילכד יהודה את עזה ואת גבולה, ואת אשקלון ואת גבולה, ואת עקרון ואת גבולה" (שופטים א, יח). שבט יהודה זה, שממנו תצמח מלכות ישראל השלימה, הוא — כאילו לבדו, כובש ומשחרר את ערי ישראל אלו, מידי הפלשתים.

אולם לא כבוש גמור ולא ירושה שלימה היתה ירושה זו, כי עוד יתקוממו הפלשתים להצר ולהרע לישראל בהמשך. "ויהי ד' את יהודה ויורש את ההר, כי לא הוריש את יושבי העמק — כי רכב ברזל להם". רק באופן חלקי היה ד' עם יהודה, כי עוד לא בא זמנה של מלכות ישראל השלימה להתקומם.

בתקופת השופטים הזו התברר כי **הפלשתים הם כעין שבט ורצועה ביד ד' לנסות את ישראל וליסדם, כדי שיתחזקו באמונה ובגבורה כנגדם, לנחול את הארץ ולהקים בה מלכות כדבר ד'.** וכך נאמר למשל: "ויחר אף ד' בישראל וימסרם ביד פלשתים" (שופטים ג, ז) וכן "ויתנם ד' ביד פלשתים ארבעים שנה" (שם יג, א) ועוד בדומה לזה.

יא. שמשון — תחילת הישועה

א. גבורה אלקית

תחילת התקוממות ישראל לגבורת מלכותם השלימה התחילה ע"י שמשון, שעליו נאמר: "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים" (שופטים יג, ה). תשועת ישראל היא היחלצותם מכל הקמים עליהם, בהופעת תכונתם העצמית החירותית, המתנשאת ברוממותה מעל כל הגויים והממלכות. לעומת זאת ענינם של הפלשתים הוא ההיפך הגמור. הם לעולם ינסו להצר

לישראל, להשתעבד ולמשול בהם, למנוע את חירותם ועצמאותם, ובכל אלו להראות כי ההצלחה האנושית והנצחון המדיני בידי הטבע הוא, ורק בכח יגבר איש על רעהו, וכל עניני האמונות והדעות הבל המה.

שמשון נבחר כשליח ד' וכשליח האומה, ללמד, כי הגבורה (שהיא יסוד השלטון והעצמאות של אומה בארצה) רק מאת ד' היא. על כן מאת ד' היתה זאת שאמו ותהיה עקרה, ורק בדבר מלאך ד' תפקד ותלד בן. מצות הנזירות המיוחדת שנצטוותה אמו, ואח"כ שמשון עצמו, מורה על קדושתו העילאית של הגוף החזק והנמרץ, המלא חיוניות של גבורה אלקית. "נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו" (שופטים יג, ח). — זאת כדי להורות שכוחו וגבורתו האנושית היו מעין דוגמא של מעלה (סוטה י:). מעין הכח והגבורה האלקיים.

"ותחל רוח ד' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול" (שם יג, כה). רוח ד' יכולה להיות רוח חכמה ובינה או רוח עצה וגבורה או רוח דעת ויראת ד' (עי' ישעי' יא, ב). על שמשון שרתה רוח ד' במובן של "רוח עצה וגבורה" — קרבת אלקים יחד עם גבורה חמרית. "היתה שכינה מקשקשת לפניו כפעמון" ועם זה "עקר שני הרים גדולים וטחנן זה בזה", "שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים", ומאידיך "הגין בכח על כל ישראל" (סוטה ט:). "בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו היו פסיעותיו כמצרעה ועד אשתאול" (ילק"ש שופטים ס"י ט). כל זאת היה כדי להורות, כי לא נבדלת היא הגבורה האנושית מכח ההשגחה האלקי, אדרבה, ככל שיוסיף הגוף קדושה ורוממות אלקית כך יוסיף הגוף הטבעי עצמה וגבורה. (עי' אורות, ישראל ותחיתו יא, עולת ראייה ב עמוד שסז).

ב. המאבק בפלשתים

"תחילת קלקולו של שמשון בעזה היה" (סוטה ט:): "וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה ויבוא אליה". תוקף קדושתו של שמשון "נזיר האלקים" — איננה ניתנת לתיאור ולהבנה, לנו — בעלי תאות החומר שהיצר הרע מושל בנו. אבל למי שכוחו וגבורתו מיד ד' המה, מבטן ומלידה, וקדושת גופו, רצונותיו וחיינו — קיימים לעולם, כל עוד לא יסיר ד' השגחתו ממנו, לא יתכן שיבוא לכלל טעות רק מצד תאות היצר.

א"כ צריך להבין למה הלך שמשון אחר עיניו, ולמה איוה לדבר טמא, ובחר להנשא דוקא לבנות פלשתים הערלים. התשובה היא "כי תאָנה הוא מבקש מפלשתים" (שם יד, ד) — "עלילה בקש כדי להתגרות בהם" (רש"י). שמשון רוצה לבטל את שיטתם וטענתם השקרית של הפלשתים, מגמתו היא להוכיח כי כל

גבורתם כאין וכאפס היא לעומת הגבורה האלקית, שהוא מגלה את כחה בעולם כעת. הוא חפץ להורות כי בעל כרחם יהיו ישראל בעלים ואדונים על הפלשתים ועל ארצם.

נישואי שמשון לבנות הפלשתים אחרי גיורם רומזים על היחס בין ישראל לפלשתים העתיד לבוא. כי עתידה כל גבורתם האנושית של הפלשתים להסתפח אל ישראל, ולשמש את ישראל עצמם.

גבורת הפלשתים תהיה כנשים לעומת גבורתם של ישראל, ולא יוכלו להם. עלילת ההתגרות באה להורות **כי לא בשכנוע, בהסבר או בלימוד יהיה ניתן לנצח את כח השלטון הפלשתי-פלשתינאי, כי אם בכח מלחמה וגבורה עלאית קדושה**. כי רק בזאת תתגלה החירות העצמאית הישראלית העליונה.

ואכן בתחילת דרכו של שמשון לפלשתים, בעודו מקיף את הכרם לבדו, כדי להתרחק מאיסור יין ושיכר, נפגש באריה "וישסעהו כשסע הגדי". מלך חיות היער לא עמד בפני כוחו וגבורתו. בגויתו של אריה זה נאספו הדבורים ומלאוה דבש. שמשון ראה בזה רמז מן השמים לצדקת דרכו במלחמה עם הפלשתים. **כי הם הלא מתיצבים מול ישראל כארי, ומנסים להפיל על ישראל אימה ופחד**, אך לא יצליחו בכך, ומיד כאשר תשרה על ישראל רוח קדושה וגבורה מאת ד', ישוסעו ויאבדו עד מהרה. במקומם יתפתח מרדה דבש טוב למאכל, המחזק ומגביר את כחם האלקי של ישראל. **כך תהפך "ארץ פלשתים" להיות חלק מארץ ישראל "ארץ זבת חלב ודבש"**.

ג. חולשת ישראל

אך שבטי ישראל שבדור שמשון חלשים היו, ופוחדים על נפשם. גבורת המלחמה של שמשון לא היתה נחלת העם כולו. עוד לא הגיע זמנה של התעוררות הגבורה הכללית כפי שנהיה אח"כ בזמן יונתן בן שאול ודוד מלך ישראל. על כן רק תחילת התשועה היתה על יד שמשון.

אחרי שהפרו הפלשתים את הבטחותיהם לשמשון מנהיג ישראל, החליט הוא לנקום בהם, והכה בהם "שוק על ירך מכה גדולה" (טו, ח). שבטי ישראל לא הצטרפו אליו, ולא הזדהו עם מעשיו, וכשבאו אליהם פלשתים בטענות, הלכו לאסור את שמשון ולתיתו בַּשָּׁבִיִּים. הצטדקותם הנפחדת היתה: "הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים, ומה זאת עשית לנו" (טו, יא), כאילו שמשון גבור ישראל הוא הממיט אסון על כל האומה. אך שמשון אומר להם: להיפך! — "כאשר עשו לי (תחילה) כן עשיתי להם". **הפלשתים הם הרוצים בכל עת**

להתנקס ממני וממך, להצר את רוחינו ואת עוז נפשינו, הם המתחילים, והם הגורמים רעה לישראל ולעולם כולו. לכן כנגד רשעות זאת שקמה כנגדנו, מוכרח הייתי לעשות כן להם — אמר שמשון. (שמעתי מהרב א. קלונסקי).

אך ישראל חשבו להועיל יותר בדרך התפייסות וכניעה, ולהמנע מ"להרגיז" "ללא טעם" את "מלכות" הפלשתים. לכן אסרוהו ונתנוהו בשבי הפלשתים.

"ופלשתים הריעו לקראתו" — כי הן לזאת ציפו וחיכו שנים רבות, לשמוח לאיד מפלתו של מנהיג ישראל, זהו גם תמצית ענינם הפנימי, שגרמה את פלישתם והתקוממותם בא"י. תרועה גדולה זו גילתה את ארס תרבותם השפלה והמכוערת, והרימה את קרן ישראל, אז, ע"י שמשון. רוח ד' גברה בו למען כבודם של ישראל, ולמען בער את האויליות הפלשתית הזו, הלוועגת לכל יקר וקדוש, על כן "ובלחי חמור הכה אלף אישי". החמור המורה על תכונת החמירות, נהיה אז שבט חובלים בידי המנהיג הקדוש מבטן, ובכח הקדושה הגנוזה שבחמירות, הטעונה פדיון בשה הוכו אז הפלשתים הערלים מכה רבה.

ד. סימנים לעתיד

"ויקם בחצי הלילה, ויאחז בדלתות שער העיר (עזה) ובשתי המזוזות, ויעלם אל ראש ההר, אשר על פני חברון" (טו, ג). בחצות הלילה עת בסתר סתרים מתחיל אור הבקר של גאולת ישראל להופיע, עת אשר הכה ד' כל בכור בארץ מצרים ועת אשר קם דוד מלך ישראל להתיחד עם קונו ולעורר את שחר הגאולה, אז קם גם שמשון.

אחרי עשרים שנה ששפט ודן את ישראל, רצה שמשון לסמן את גמר הפעולה אשר החל לעשות. להראות לפלשתים כי כוחם ומבצריהם, אשר הם סומכים עליהם, לא לעד יעמדו, בפני מלכות ישראל. ע"כ הוא לוקח את הדלתות והמזוזות של שערי העיר, שישים אמה, ונושאן במעלה ההר מול פני חברון.

מול קברותיהם של אבות האומה, שלהם הובטחה ארץ כנען כולה.

מול נחלתו של כלב בן יפונה משבט יהודה שלחם בגבורה נגד הענקים יושבי הארץ.

ומול מקים תחילתה של מלכות בית דוד, שעוד תצמח ותתגלה ברבות השנים, לגמור את המלחמה בפלשתיות, אשר החל שמשון.

יב. ארון ד' בשבי הפלשתיים

א. סיום תקופת משכן שילה

"הנה אנכי עושה דבר בארץ" — אמר ד' לשמואל, "אשר כל שמעו תצילנה שתי אזניו" (שמואל א ג, יב). דבר זה הוא **נצחון הפלשתיים על ישראל, ולקיחתם את ארון הקודש — ארון ד', בשבי**. נבואתו הראשונה של שמואל, מייסד מלכות ישראל, היתה על נפילת ארון ד' בשבי הפלשתיים. מפלה זו גרמה את מותו של עלי, הכהן הגדול המכהן בשילה. המהלך האלקי של העברת ארון ד' לירושלים ובית המקדש, נעשה בעקיפין ובאופן תמוה לכאורה, דוקא ע"י הפלשתיים.

יש לזכור, כי המשכן בשילה, אשר שם היה ארון ד', היה משכן זמני. בדורו של שמואל כבר הגיעו ישראל למצב בו הם יכולים להתאחד לממלכה אחת, לעבודת ד' קבועה ונצחית, בירושלים עיר הנצח שבליבם של ישראל. הכהונה הוכנה בישראל, כדי לגלות את קדושתם של ישראל, ולקרבתם אל הקודש, — "וקדשתו (את הכהן) כי את לחם אלקיך הוא מקריב, קדוש יהיה לך כי קדוש אני ד' מקדישכם" (ויקרא כא, ח). אולם בני עלי, חפני ופנחס, עשו את ההיפך, ביזו את הקדשים שהביאו בני ישראל, וגם פרצו את העם בעריות: "וישכבון את הנשים הצובאות פתח אוהל מועד". ע"י כך תמה תקופת משכן שילה הזמנית, והגיע הזמן לברר ולהראות מהו "הענין האלקי" השוכן בתוכם של ישראל, ומהו סוד קדושתו.

ב. מפלת ישראל ונפילת ארון ד' ותכליתה

המלחמה הראשונה שהיתה לישראל כעם, בימי שמואל, היתה נגד הפלשתיים. "ויצא ישראל לקראת פלשתיים ... ויערכו פלשתיים לקראת ישראל" (שמו"א ד, ב).

אף כי מאת ד' היתה שינגפו ישראל לפני הפלשתיים (כדברי נבואת שמואל לעיל), בכל זאת יש להתבונן מה חסרון היה להם בשעת המלחמה עצמה. ונראה כי אף שהיה שמואל מנהיג, כמו שנאמר: "ויהי דבר שמואל לכל ישראל", וידעו כל ישראל כי "נאמן שמואל לנביא לד'", לא התגלתה שום התעצמות של רוח גבורה בישראל עצמם. **רפיון היחס אל הקודש בישראל, גרם גם רפיון ביחס לגבורת המלחמה על כבודם של ישראל.** גם נראה מהפסוקים, שהפלשתיים הם שתקפו את מחנה ישראל, ובראשם של ישראל לא עמד מלך לוחם, המוביל ומעורר למלחמה.

ההוכחה לדבר היא צורת מלחמתם של ישראל: ארון ד' הובא רק כ"סגולה" לנצחון בקרב. זהו יחס חיצוני ומרוחק אל הקודש, ללא תפילה ופניה ישירה לאלקי אמת, וללא אמונה ובטחון בד' הנותן להם כח לעשות חיל. על התרועה הגדולה שהרעו ישראל בבוא הארון אליהם, אמר הקב"ה "נתנה עלי קולה, על כן שנאתיה" (תנא דבי אליהו, ילק"ש שמואל סי' קג), כי היתה זו שמחה ריקנית חסרת משמעות רוחנית ותועלת מעשית.

הפלשתים ידעו היטב מה כחו של ארון ד': "אוי לנו, מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה. אלה הם האלקים המכים את מצרים בכל מכה במדבר".

אז נלקח ארון האלקים בשבי וגלה כבוד מישראל (ד, כב), כדי **שיתעוררו ישראל להתאחד יותר ולהתחזק במלכותם נגד הפלשתים**. כעת שהדבר המקודש ביותר נמצא בידי זרים, לא נותר להם אלא להתחזק באמונה עמוקה, שההשגחה האלקית תפעל לחזק את כחם וגבורתם הטבעית "האנושית" של ישראל. "ד' איש מלחמה" צריך להתגלות מעתה דרך גבורת המלחמה שלהם עצמם. צריכים להתרגל ולהתחנך לזה, שאין סומכין על הניסים, וכל שכן לא על "סגולות", אפילו של ענינים מקודשים מאד.

ארון ד' בשבי הפלשתים הוא בדוגמת שרה אמנו שנלקחה בשבים, ויד ד' שפעלה קשות נגד אלהיהם והכתה את גופם בחליים קשים עד מות, היא כדוגמת יד ד' שפעלה נגד אנשי אבימלך. גם שילוחם חזרה את ארון ד' מתוך כבוד ויראה יחד עם מתן תשורה של התפייסות, היה בדוגמת שילוחה של שרה חזרה לבית אברהם, מתוך הערצה וכבוד לאבות האומה ולאלקיהם. **ללמדנו שכל "נצחונם" של הפלשתים על ישראל, רק מדומה הוא, וזמני בלבד, ותכליתו לברר את אפסות כחם מול אלקיהם של ישראל**. זה אמנם בירור קשה וכואב, אך הוא הכרחי ונחוץ לטובתם של ישראל והאומות כולן.

ג. התגברות ישראל מכח ארון ד' ושמואל

חזרת ארון ד' לגבולות ישראל, אחרי נדודיו בגלות ארץ הפלשתים, שינתה את אופים של ישראל. מעתה ידעו הם את סוד קדושתו וידעו לשמור עליו ולכבדו כראוי. אז הוכשרו הלבבות, בדבר שמואל, להסיר את אלילי הגויים מתוכם, ולהתנער מהתרבות הנכרית שתפסה מקום בצבור הישראלי הרחב (שמואל א ז, גז). ישראל התעלו והכירו כי התרבות הישראלית המסורה להם ע"י התורה והמצוות, היא המיוחדת והמתאימה להם, וכי רק מתוך הכרה והרגשה זו יוכלו להתאחד לעם ולהתגבר על אויביהם. "ויעבדו את ד' לבדו".

או אז, כשנקבצו כל ישראל כאחד, בתפילה ובתשובה ובטהרת הלב לפני ד', עלו פלשתים על ישראל בשנית. "ויהי שמואל מעלה עולה ופלשתים נגשו למלחמה בישראל" (פסוק י). כל ישראל מתעלים ומתרוממים ע"י עבודתו של שמואל הנביא, מנהיג האומה, ודוקא בגלל עלוים והתרוממות ענינם האלקי מתגבר גם כח עזותם וחוצפתם של הפלשתים כנגד ישראל. אך במצב של דבקות זו, צדיק גוזר והקב"ה מקיים, וההשגחה האלקית מוציאה לפועל וגומרת את אשר מתחיל ונעשה בהתעוררות התחתונים. ע"כ כאשר "ויזעק שמואל אל ד' בעד ישראל", ענהו ד': "וירעם ד' בקול גדול על הפלשתים ויהם, וינגפו לפני ישראל". הפעולה האלקית הזו חזקה את גבורתם ובטחונם של ישראל "וירדפו את הפלשתים..." "ויוכנעו פלשתים ולא יספו עוד לבוא בגבול ישראל. ותהי יד ד' בפלשתים כל ימי שמואל".

מצבם זה השלם של ישראל, לפי ענינה של תקופת שמואל, הביא לכך ששבו הערים אשר לקחו פלשתים מיד ישראל, "ויהי שלום בין ישראל ובין האמורי" (שמו"א ז, יד).

יג. מלחמת שאול ויונתן

א. התעצמות הפלשתים ושפל מצבם של ישראל
 שאול התמנה למלך עפ"י רצון העם וגם עפ"י בחירת ד' בדבר שמואל הנביא. הוא גם הוכיח את עצמו ויכולתו במלחמתו נגד העמונים (שמו"א יא). הפלשתים אמנם אינם נלחמים בו, בתחילת דרכו, אך נוצר מצב משונה ותמוה מאד: "וחרש לא ימצא בכל ארץ ישראל, כי אמרו פלשתים פן יעשו העברים חרב או חנית. וירדו כל ישראל הפלשתים, ללטוש איש את מחרשתו ואת אתו... והיה ביום מלחמת ולא נמצא חרב וחנית ביד כל העם אשר את שאול ואת יונתן..." (יג, יטכב).

מצב זה הוא כה מדכא, כה מושפל וכה עלוב. הלא גם בשביל פרנסתם זקוקים ישראל לפלשתים! לא רק שעצמאות בטחונית אין כאן, אלא גם עצמאות כלכלית! כיצד התהפך מצבם של ישראל ממנצחים לוחמים לכנועים ונרדפים. האם בלא שום מלחמה הצליחו הפלשתים לבטל את כל מרכזי התעשייה וחרושת הברזל של ישראל? או שמא ברצון ובהסכמה נתנו ישראל את כל אשר להם לפלשתים? ואולי לנכח התגברותם של צבאות הפלשתים חשבו ישראל שבהשלימם איתם, ובהכנעם להם, לא ילחמו בהם פלשתים, ושקט ושלוה ישררו בארצם, ולא ירע להם. והדבר צריך ביאור.

עכ"פ דוקא בתחילת כינון "צבא ישראל" הראשון תחת ידי מלכות ישראל שביד שאול, התגברה והתעצמה ה"ישות" הפלשתית. "ויבחר לו שאול שלשת אלפים מישראל" (יג, ב) — "ופלשתים נאספו להלחם עם ישראל שלושים אלף רכב, וששת אלפים פרשים ועם כחול אשר על שפת הים לרוב" (שם, ה).

נראה הדבר שהמוני בית ישראל פחדו והתרחקו מכל מלחמה, אפשר שטוב היה להם שהפלשתים ממנים נציבים משלהם לגביית מיסים ולשלטון מקומי בכל מקום בא"י, ובלבד שלא יצטרכו להתמודד עם הבעיה הפלשתית, בכל עוצמתה. מצב מדכא ומשפיל זה נועד, בסוד ההשגחה האלקית, דוקא כדי לעורר את ישראל, לדרוש את כבוד מלכותם, לדרוש את עצמאות מדינתם ולהראות את עוז גבורת ממשלתם, בדבר ד'. **רק בהתרוממות קרנם של ישראל על הפלשתים בדבר ד', תוכל להתכונן ולהתיסד ממלכת העולמים הישראלית.** זו היתה שעת המבחן האלקי, למלכות שאול, בעת ההיא.

ב. גבורת יונתן והשפעתו

יונתן בן שאול, הוא המגלה את הערך האלקי, הנצחי והאידיאלי, שבמלכות שאול אביו. "ויך יונתן את נציב הפלשתים אשר בגבע" (יג, ג). יונתן ממשיך את פעולתו של שמשון, ומציל את כבודם של ישראל ועצמאותם. הוא אינו חושש להתגרות בפלשתים, אפילו ששעתם מצליחה בידם לשעה בעולם הזה (ע' ברכות ה:), כי הוא מכיר את ערך צדקותו הגמורה ואת מידת שלימות אמונתו ובטחונו באלקיו.

גבורת יהונתן נובעת מגבורתו של ד', על כן מחזק הוא את עצמו ואת נערו ואומר: "כי אין מעצור לדי' להושיע ברב או במעט" (יד, ה). ועל כן גם כאשר נאספים כל הפלשתים בהמוניהם ונערכים למלחמה, הוא נגש לבדו (עם נושא כליו) בלא פחד ומכה בפלשתים. גבורת יונתן מוסיפה חיזוק ותוקף לעמדת אמונתם ובטחונם של ישראל.

אמונתם של ישראל בדי' פועלת על המציאות, ע"כ אז נפל על הפלשתים פחדם של ישראל, אף שהיה זה בניגוד גמור ליחסי הכוחות שביניהם. פחד הפלשתים גרם שיכשילם פיהם לומר "עלו עלינו", אז ידע יהונתן "כי נתנם ד' ביד ישראל". ומכתו הנועזת ב"מצב הפלשתים" הערלים גרמה שתהיה "חרדה במחנה בשדה ובכל העם, [ו]המצב והמשחית חרדו גם המה, ותרגז הארץ, ותהי לחרדת אלקים" (יד, טו). המוני בית ישראל שבתחילה התחבאו "במערות

ובחוחים ובסלעים ובצריחים ובבורות" (יג, ה), והעברים שברחו מעבר לירדן מזרחה, לגלעד ולבשן, אותם שחשבו שאין לבעיה זו פתרון, וכי עדיף להשלים עם המצב, נאזרו כעת גבורה, והצטרפו לאחיהם הלוחמים באמונה, נגד הפלשתים הנסים ויושע ד' ביום ההוא את ישראל" (יד, כב"ג).

צבא ישראל בימי שאול הוקם דוקא בגלל הכרח המלחמה בפלשתים "ויעל שאול מאחרי פלשתים, ופלשתים הלכו למקומם. ושאול לכד את המלוכה על ישראל, וילחם סביב בכל אויביו..." (יד, מ"ז). "ותהי המלחמה חזקה על פלשתים כל ימי שאול, וראה שאול כל בן חיל ויאספהו אליו".

ג. חטאו של שאול

מלכות שאול היתה זמנית ולא האריכה ימים. סיבת הדבר היתה כי לא שמר לקיים את דברי ד' שנמסרו ע"י שמואל הנביא, ונטה אחרי העם. חטאו הראשון של שאול היה עוד במלחמה הראשונה נגד הפלשתים, בה היה צריך לחכות לבואו של שמואל וקרבתו. אך משראה שאול כי העם בורח ומתפזר וכי הוא נשאר כמעט לבדו במערכה, נחפז ולא המתין לשמואל. רצון ד' היה כי תפילת שמואל וקרבתו יחזקו את רוח האמונה והבטחון, וישראל ימשיך מתוך כך את המלחמה בפועל נגד הפלשתים. הכח הצבאי המדיני צריך להיות מאוחד ומחובר אל הכח הנבואי האלקי בישראל, כדי לרומם את מצב האומה ולנצח את אויביה הפלשתיים. ועצם העובדה שמלך ישראל לא שומע אל דבר ד' שע"י נביאיו וחכמיו שבכל דור ודור, היא עצמה הגורמת שממלכתו לא תאריך ימים. ע"כ אמר שמואל לשאול: "נסכלת, לא שמרת את מצות ד' אלקיך אשר צוך... ועתה ממלכתך לא תקום" (יג, י"ד).

א"כ, במלחמה של שאול ויהונתן נגד הפלשתים, נושעו ישראל ע"י גבורת יהונתן שהיתה מתוך אמונה בהשגחה האלקית. ומאידך, לעומת זאת, מלכותו של שאול, נחלשה ונשפלה רק בגלל ששאול לא רומם את העם לודאות של אמונה בד' ע"י שמואל הנביא.

יד. דוד וגלית

"ופלשתים עומדים על ההר מזה וישראל עומדים על ההר מזה, והגיא ביניהם" (שמו"א יז, ג). בסוד סתר ההשגחה העליונה פועלות מגמות אלקיות, הגורמות למלחמות ולעזוועים בתחתיות ארץ, כדי להופיע ענינים נשגבים ונעלים באומה הישראלית. כך יש להתבונן על ערכה ומקומה של מלחמת

פלשתים זו, שע"י גלית. כי מיד לאחר שמאס ד' בשאול מלהיות מלך (בשמו"א פרק טו), ומיד אחר שנמשח דוד למלך בהצנע בביתו שבבית לחם (בפרק טז), אספו הפלשתים את מחנותיהם למערכה מלחמתית מכרעת וחצופה מאד נגד ישראל, ע"י גלית (בפרק יז). רואים איפוא, שהחולשה הרוחנית של המלכות בישראל מחד גיסא, והמוכנות של האומה להקמת מלכות אמיצה בדבר ד', — מאידך גיסא, — גרמו כעת להתחזקות הישות הפלשתית בכל עצמתה, כפי שיתברר בהמשך מאמרנו.

א. גלית

בראש מחנה הפלשתים עומד ענק הקורא לישראל למלחמת יחידים, שבהכרעתה יתברר מי הם אדוני הארץ האמיתיים, ומי עבדים להם. בענקיות אימתנית זו בא לידי בטוי כל ענינם של הפלשתים. הפלשתים טוענים כי הגודל הגופני העוצמה החמרית וכל האמצעים המתכתיים המשוכללים הם המכריעים והקובעים בשלטון חיי העולם, ואילו ישראל נלחמים את מלחמות ד' בארץ, להודיע כי "לד' הארץ ומלואה" וכי "לא בחיל ולא בכח" יגבר איש, כי אם בדבר ד' וברצונו ייעשה וייקבע כל אשר בארץ.

ההשגחה העליונה הביאה הפעם לידי כך, כי דוקא ענק כגלית יעמוד בראש צבא הפלשתים, כדי שאמונתם של ישראל בכל מלוא ודאותה והחלטיותה תצא לפועל, כנגד רשעות חצופה זו. ולצורך מלוא האמונה של ישראל, בדבר סגולתם וענינם האלקי הנעלה מאד, היה צריך שיצא דוד למערכה כשהוא נער, שאינו בקיא במערכות המלחמה, או בשמוש בכלי מלחמה.

גלית הענק מחרף את "מערכות ישראל" בעזות ובחוצפה גלויה, הוא יודע שעצם עמדתו כנגד שלטון ישראל על הארץ, היא סתירה לכל המהלך האלקי של גאולת ישראל, מאז ההבטחה לאבות, ומאז יציאת מצרים והכניסה לארץ, ועד הנה. פחדם של ישראל ואי יכולתם להתמודד עם הבעיה הענקית העומדת מולם, ודאי הולידה תמיהות רבות ביחס לתהליך גאולתם של ישראל, וערך סגולתם ע"פ האדמה. לא בעיה מספרית היא זאת כבימי שמואל, ולא רבוי רכב ברזל וכלי מלחמה נצבים כעת מולם, כי אם הטלת אימה, בחוצפה כנגד עצם העצמאות של ישראל בארצו. גם יונתן אשר העז בעבר להכות בפלשתים, עשה זאת, רק ע"פ סימן אלקי, שאכן נפל פחד ישראל על הפלשתים, אך כעת מול העזה של חוצפה כזאת לא התעורר להראות את כוחו ויכולתו.

ב. דוד

דוד יוצא נגד גלית רק מצד כבודו של מקום וכבודם של ישראל. לא בשביל עושר גדול או כבוד מלכים יצא דוד למערכה זו. הערכת המצב הצבאית של דוד הינה ודאית ומוחלטת בלא שום פקפוק. "כי מי הפלשתי הערל הזה, כי חרף מערכות אלקים חיים" (יז, כו). מי שמחרף ומגדף את נצח ישראל אין לו שום קיום ממשי. זו לא רק ידיעה פילוסופית עליונה ומופשטת, אלא זו ידיעה מעשית שימושית, שמוסרים את הנפש "ומסתכנים" בשבילה: "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ד' צבקות אלקי מערכות ישראל אשר חרפת. היום הזה יסגרך ד' בידי והכתיך והסירותי את ראשך מעליך... וידעו כל הארץ כי יש אלקים לישראל. וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית יהושיע ד', כי לד' המלחמה, ונתן אתכם בידינו" (יז, מודמו).

להודיע לדורות הבאים, כי **מלכות ישראל הנצחית, החיה וקיימת לעד, תתכונן ותתבסס מתוך ודאות אמונה בעוזה האלקי, ומתוך התגברותה על אויביה המעיזים פניהם נגד ענינם האלקי של ישראל בעולם.**

ג. רוח גבורה

רוח הגבורה האלקית המתגלה ביחידי סגולה, הולך ומתפשטת בכל העם כולו. כדי להפוך את רוח החולשה שבעם לרוח חירותית מרוממת, לא די בהכרעת הרשעה ובהפלתה. לעומת הרחמנות על אויבים אכזריים שהתגלתה במלכות שאול, שרחם על אגג מלך עמלק, מתבקש כעת ההכרח "להתאכזר" על רשעים, ולהכריתם עד כלה. **כריתת ראשו של גלית**, ביטאה את אפסות תכליתם של הכוחות הגופניים שכ"כ הפילו אימה ופחד על ישראל.

הודאיות האלקית של דוד בצאתה לפועל במלוא עוצמתה, הפילה את רוחם של הפלשתים "ויראו פלשתים כי מת גבורם וינוסו". ולעומת זאת "ויקומו אנשי יהודה וישראל, ויריעו, וירדפו את הפלשתים..."

ראש גלית הובא לירושלים, מקום המקדש ועיר המלוכה, למען יעמוד הכח המתנגד למלכות ישראל לזכרון מתמיד, כדי לעורר ולהצמיח כנגדו את מלכות ישראל השלימה, קמעא קמעא.

טו. ערלת הפלשתים

שבעים אומות ברא ד' בעולם, כנגד כל כוחות החיים הטבעיים הנצרכים לבנין העולם ותיקונו. אולם נראה שהפלשתים אינם מכללם. ענינם של הפלשתים

הוא להתנגד ליצירת מלכות בישראל, כדי לעורר את גבורת מלכותם של ישראל השלימה, כנגדם. הם מתאמצים להתנהג כעם, אף שאינם כאלה בטבעם, כקוף המתדמה להיות אדם. אין להם חבל ארץ משלהם, אלא הם רק מצירים את גבולם של ישראל. "יצב גבולות עמים — למספר בני ישראל", ומי שאין לו גבול עצמי משלו, אינו נחשב עם, ואינו לוקח חלק בתיקון העולם שע"י האומות.

לפיכך יש להבין כי **הפלשתים נחשבים לפסולת של האנושות, כשם שהערלה היא הפסולת של הגוף**. כריתת הערלה מגוף האדם היא מצוה, המגלה את קדושת החיים הטבעיים. ה"מילה" אינה מצוה אכזרית ואינה רשעות חלילה, להיפך ע"י כריתת הערלה, בא האדם לתיקונו ולבריאותו השלימה, הדר החיים ותוקף גבורתם מתגלים במלואם.

לכן בתנ"ך מכונים הפלשתים על שם הערלה, ודוד אומר על הגלית: "הפלשתי הערל הזה", ובקינת דוד על מות שאול הוא אומר: "פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים" (עי' גם נדרים לא:). ואף שכל הגויים בכלל נחשבים כערלים "וכל הגויים ערלי לב", הפלשתים בפרט נחשבים כערלת האנושות.

ישראל הוא הפכס הגמור של הפלשתים. הווצרותם כעם לא הוכרחה להיות בגלל סיבות גיאוגרפיות של ארץ, הם נבראו במחשבתו של הבורא מתחילה, וענינם ותכליתם האלקיים בעולם נודעו לאבות טרם נולד העם ונהיה, והתגבשות האומה והווצרותה היו דוקא בארץ מצרים — כדי לצאת משם, לתקן את העולם כולו במלכות שדי, מתוך האחזותם בארץ ישראל, המיועדת להם עפ"י צו ד' והבטחתו האלקית.

ולפיכך בכל ימי תקומת ישראל בארצו, נלחמים הפלשתים בישראל, כערלה זו האוטמת ועוצרת את קדושת החיים ועוזם מלהופיע. דוד המלך הנלחם למען גילוי קדושת החיים הישראליים בארץ, אומר: "כל גוים סבבוני, בשם ד' כי אמילם" — כנגד הגויים הסובבים את ישראל מרחוק להלחם נגדם, "סבבוני גם סבבוני, בשם ד' כי אמילם" — כנגד הגויים הקרובים לגבול ישראל, "סבבוני כדבורים דועכו כאש קוצים, בשם ד' כי אמילם" — כנגד אותם הרשעים הנמצאים בתוך גבולות ישראל, השולחים את עוקצם בתוך הגוף הישראלי הקדוש. המלחמה נגדם מכונה בשם המילה — "אמילם", והיא נעשית בשם ד', לשם הופעת ענינם האלקי של ישראל (תהילים קיח, יא"ב).

ראשיתן של מלחמות דוד אלו היה בכריתת ראשו של גלית, הפלשתי הערל, — בשם ד'. על גלית זה נאמר שיצא "ממערות" (מערכות, כתיב) פלשתיים, ובארו חז"ל מאיזה שיא של טומאת עריות היה מוצאו: שהיו כל הפלשתיים מערים את זרעם באמו "הרפה". ונקראה "הרפה", על שם שהיו הפלשתיים דשים אותה כ"הריפות", או ששמה היה "ערפה", על שם שכולם עורפין אותה מאחריה כבהמה. גם דרשו חז"ל את שם עיר מוצאו של גלית — "גת", ללמד שהכל דשין את אמו כגת (סוטה מב:). להורות לנו את שיא הקלקול והשחיתות ה"בהמתית", המכוערת והנבזית, שממנה יצאו גלית ושלושת אחיו הענקים (ישבי, סף ואיש מדון). זהו גודל ועצמה גופנית המתפתחת ע"י שחיתות מכוערת ונבזית. ארבעת ענקים אלו הוכו והוכנעו ע"י דוד, במלחמות קשות ונוראות (שמו"ב כא, טרכה), ובזאת הוסרה חרפת הערלה מעל מלכות ישראל.

גם שאול מתנה את נישואי מיכל ביתו עם דוד בכך שיביא "מאה ערלות פלשתיים". ומסביר המלבי"ם (י"ח, כה) כי לשם כך צריך היה דוד להלחם בהם, בלי עילה מיוחדת הנוצרת בשעת מלחמה, אלא רק בדרך של נקמה, למען הכריתם ולבזות את גופם. כי היודע את אופי רשעותם של הפלשתיים, מבין שהכרתתם ואבודם היא מצוה, כמצות המילה, המיוחדת לישראל עם קדוש.

(כמובן אין הכוונה להשוות לגמרי את רשעותם של הפלשתיים דאז, לימינו, כי רק "סיגים" של אותה רשעות, פלשתית חוזרת לעינינו בדורינו, ואת אותם מוקדי טרור ורשע עולמיים, הקמים כנגד ישראל, יש להכרית ולאבד עד כלה. עיין עולת ראייה ח"ב, עמוד פב, ד"ה שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים).

טז. השמוש בתכונתם של הפלשתיים

נצחון האויב באופן מוחלט הוא לעולם ע"י הכרת הכוחות והאמצעים החיוביים שבידו, וההשתמשות בהם בחכמה כנגדו עצמו. הכנעה זמנית יכולה להיות גם כאשר גובר הכת החזק על החלש ומכניעו, אך "נצחנונו" נעשה רק כאשר המנצח קונה לעצמו את תכונותיו וצדדיו החיוביים של המנוצח. (עיין עולת ראייה ח"א, עמוד רלרלא, ד"ה והנצח). גם במלחמותינו כיום אנו לומדים תחילה על דרכי החשיבה והלחימה של האויב, ומשתמשים בהן כנגדם, וכך עושים גם חכמים וחסידים גדולים ביחס למהות תכונותיהן של האומות בכללן;

א. החרב והמלכות

מנצחונו של דוד על הפלשתים נשארה רק חרבו של גלית בידו (שמו"א כא, י) אשר נשמרה בנוב עיר הכהנים, לזכר נצחונו הגדול (רד"ק). חרבו של גלית מבטאת את הכח המלחמתי של הפלשתים, להשחית ולהרשיע, אולם דוד לקחה לעצמו, והשתמש דוקא בה להגנה על חייו ולמלחמותיו הרבות. "אין כמוה — תִּנְהָ לִי". **כח החרב הרשעה של הפלשתים עבר לידי דוד, והיתה לו לעזר לכונן את מלכות הצדק לעולמים.**

אולם כרח המציאות גרם שתתהפך המציאות, וכי דוד יצטרך לברוח לארץ פלשתים ולהסתתר ביניהם. במצב כזה ילמד דוד היטב את דרכם וענינם של הפלשתים, וידע איך להלחם בהם: "עת אשר שלט האדם באדם לרע לו" (קהלת ה, ט) — לעיתים שולטים כוחות הרשע המכונים כאן "אדם", בכוחות הקדושה של האדם, ונראה כאילו הרשע גובר ומנצח, אך לאחר זמן מתברר כי מצב זה היה לרעה להם, כי האדם החסיד והקדוש למד את דרכיהם והתחסן, והתגבר בהם ועל ידם עצמם — כנגדם.

דוד ברח לארץ פלשתים מפני שאול, שרדפו עד מות (שמו"א כא, יא-טז). הפלשתים ידעו היטב כי דוד הוא "מלך הארץ" האמיתי. הלא הוא אשר הכה את גלית, ולפי התנאי צריכים הם להיות לו לעבדים, גם המון העם הלא משבח את דוד יותר משאול "ודוד ברבבותיו". א"כ מפליא הדבר כיצד הצליח דוד להסתתר ולהשרד ביניהם?! וגם מפליאות דרכי ההשגחה, על מה ולמה הוכרח דוד להגיע לידי כך?

אלא נראה לומר, כי ענינם של הפלשתים היה לעכב ולמנוע את הופעת מלכות ישראל. ע"כ כאשר בא דוד והתנהג בשגעון וברוח שטות ולצון, עורר הדבר שמחה אצל הפלשתים, וחשבו בליבם כי הנה הם הצודקים במאבקם, ולהם המלכות על הארץ, כי זה דוד הנחשב לאדוני הארץ השתגע ואחזתו רוח שטות. גם ניתוק מנהיג האומה מעמו וארצו כבר די להם, כל שכן יכולת שליטתם בו.

וסיבת הדבר היתה בגלל שמלכות ישראל דאז היתה מבזה ודוחה את דוד ואת צמיחת קרן מלכותו. ע"כ התגלה כנגד זה הצורך והערך הזמני שיש בשלטונם של הפלשתים. **כי ככל שערך המלכות האידיאלית הוא שפל בעיני עצמנו, מתחזק ועולה הכח המתנגד למלכות ישראל — כחם של הפלשתים.**

ב. השטות והשגעון

חז"ל אומרים כי דוד מתחילה היה בז לשטות, כי היא דבר שאין לו ערך, אך הקב"ה הביאו למצב שיצטרך לה, ויתנהג כשוטה כדי להנצל (נילקוט שמעוני שמואל אות קלא). מענין הדבר, שדוקא בזמן בו ניתן ערך שקרי, זמני וחולף, לפלשתים, בכך שכאילו נתבטל נצחונו של דוד, וכאילו להם תהיה הארץ, — דוקא אז השתמש דוד ברוח השטות והשגעון כדי להנצל מידם. ומי יודע אם לא מכוונים הם הדברים? כי דוד התנהג באורח שטותי חד פעמי, להראות ולהוכיח כי לעיתים יש ערך גם לכוחות שליליים אלו, ובזה כיון להורות שכל ענינם של הפלשתים ומחשבותיהם הם רק רוח שטות ושגעון חולף, ומהרה יחלפו ויאבדו מן העולם. כי בהשתמש האדם בכוחות או במידות רעות — מתוך כונה טובה וטהורה, מתבטל כח הרע שבהם ומתהפך לטובה. (עיי' גם עולת ראייה ב, עמוד שטו). כך אירע, שדוד היה צריך להתנהג כשוטה כדי להנצל מיד פלשתים, אך היתה בזה הוראה לדורות, כי כל מגמתם של הפלשתים היא שטות ושגעון של חוסר דעת, לעומת הופעת מלכות הנצח, מלכות בית דוד לעולמים.

ג. הליצנות והצחוק

יש להוסיף לכך כי התכונה המיוחדת של הפלשתים מאז היא הליצנות. כך מפורש בגמרא (ע"ז יט.) ביחס לאברהם "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א) — "שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שליצנים היו..." (עיי' גם קהילות יעקב, ערך פלשתים). הליצנות היא שחוק של שטות וחוסר דעת, כח התנגדות לכל מוסר טוב וישר.

עוד בימי אברהם לעגו "ליצני הדור" שבארץ הפלשתים ואמרו כי "מאבימלך התעברה שרה", וכי אין יצחק זרעו האמיתי של אברהם. כנגד זה נעשה "משתה גדול ביום הגמל את יצחק", בו הוכח והוברר ללא כל ספק כי אברהם הוא שהוליד את יצחק. (עי' לעיל פרק ה). כנגד ה"לעג" האוילי של הפלשתים התגלתה בעולם נשמתו של יצחק, על שם הצחוק, "צחוק עשה לי אלקים". כח השמחה האלקית הבלתי תלויה במגבלות הטבע, מופיע בנשמות צדיקים כאלו, שקדושתם האלקית אינה משועבדת למהלכים הטבעיים הרגילים. וכנגד כל הלועגים לישראל והשמחים במפלתו, נאמר "יושב בשמים ישחק, די ילעג למו" (תהלים ב, ד).

יז. נצחון הפלשתים

כל סיפורי התנ"ך לפרטי פרטיהם, הן נבואות שנצרכו לדורות. **הדרכים הרבות והמשונות שבהן צומחת מלכותו של דוד, יש להן השלכה ולימוד רב למצבנו אנו, למבין ומשוה את הדברים.**

ע"כ יש להתבונן כי שהייתו הראשונה של דוד אצל אכיש מלך גת היתה קצרה ביותר, ואך כאשר שב דוד לתחומי ממלכת שאול שוב נרדף רבות, עד כי לא נותרה ברירה בידו אלא לחזור שנית לארץ פלשתים. **"מלחמת האחים" בין מלכות שאול הגדולה לבין דוד ואנשיו, אסור היה לה שתמשך יותר, וגם הלא "אין סומכין על הנס", ואין דוד יכול להיות בטוח בהיותו נרדף ללא הפסק.**

אך כיצד יסכים מלך גת הפלשתי לקיים את דוד בתוך ממלכתו?

דוד הצליח בדבר רק ע"י חכמה גדולה הנוגעת למחשבותיהם הפנימיות של הפלשתים. על כן דוד בא אל אכיש כ"עבד עולם" והציע את עצמו כלוחם עבור הפלשתים כנגד מלכות ישראל. בכך נגע בעומק מגמתם ורצונם של מלכי הפלשתים — לשלוט בישראל ובארצם. רק כך הצליח דוד לרכוש את אמונו של אכיש: "ויאמן אכיש בדוד לאמר, הבאש הבאיש בעמו ישראל, והיה לי לעבד עולם" (שמו"א כז, יב). בכך התחזקו הפלשתים באמונתם כי מלכות ישראל לא תתקיים, וכי תנאו של גלית לישראל "והייתם לנו לעבדים" הוא אשר יהיה בארץ, ע"כ גם שאר מלכי הפלשתים השאירו את דוד במקומו, וכוונו את כל מלחמתם כעת רק נגד ממלכת ישראל שביד שאול. ללמדנו כי ההכרח הזמני של דוד "להשלים" כביכול עם מציאותם של הפלשתים, דוקא היה בסיס ליצירת צבאו של דוד ויסוד למלכותו העתידה.

צריך להבין כי מציאותו של דוד במחנה הפלשתים חזקה את רוחם של הפלשתים מחד גיסא, ורפתה את ידיהם של ישראל, **כי עצם התנתקותו של דוד ואנשיו ממלכות ישראל גרם חולשת רוחו מבוכה של דכדוך, ונתן משנה-תוקף ביד אויבי ישראל לקום עליהם למלחמה.** כך גרמה חולשתו הלאומית של שאול ורדיפתו אחר דוד, להחלשת כוחו כנגד הפלשתים.

סיבות אלו גרמו לפלשתים לקבץ את כל מחנותיהם, למאות ולאלפים, במרכז הארץ באפק (כיום ליד ראש העין) ולהלחם בישראל. צבאותיהם חדרו עד עמק יזרעאל ולא היה מי שיוכל לעכב בעדם. אפילו דוד שהיה מתנהג כפלשתי בכל דרכיו, היה אמור לצאת ולהלחם נגד אחיו מבני ישראל! אף שהיה נאמן לישראל בכל ליבו, נאלץ מפני כרח השעה להצטרף לפלשתים במלחמתם נגד

ישראל. רק מאת די נגרם, שלא האמינו בו מלכי הפלשתים לגמרי, ולא הסכימו שיצטרף עמהם. ובעוד הוא נפרד מצבא הפלשתים, הוזעק למלחמה בצקלג כדי להציל את אנשיו ובני משפחתו, שנלקחו בשבי העמלקים.

כך אירע כי בעוד שאול ובניו וכל צבאו נופלים ונכנעים תחת ידי הפלשתים, התקוממה והתעלתה מלכותו של דוד בנצחוננו על העמלקים בשחררו את אנשיו מתוכם, ובקחתו שלל רב מאד, עד כדי יכולת לשלחו לכל ערי יהודה ל"ברכה משלל אויבי ד'" (שמו"א ל, כו) (ועי' עקידת יצחק שער כח).

ומענין הדבר, כי לעומת מה שכרת דוד את ראש גלית והביאו לירושלים, לזכרון גבורת התקוממות מלכות ישראל — הרגו הפלשתים את שאול ובניו בהר הגלבע, והוקיעו את גופותיהם על חומת בית שאן הכנענית. ולעומת "רחמנותו" של שאול על העמלקים, ובפרט על אגג מלכם, נגרם הדבר שנער עמלקי יגמור את מיתתו של שאול. ובו בזמן ששלח דוד משלל ד' לכל ערי יהודה, להודיע על הצלחת נצחונותיו — שלחו הפלשתים לבשר "לכל עצביהם ולכל העם" על נצחונם את שאול ובניו (דהי"א י, ט).

להורות לדורות עולם, כי המלכות האידיאלית מיסודה היא זו הלוחמת בגבורה אדירה מתוך אמונה שלימה בד', להשמיד עד כלה את יסודות הרשע הפלשתיים, כדי להופיע ולהודיע את ענינם האלקי של ישראל בעולם. ורק בזאת לא תמאס מלכותנו, ותיכון לנצח נגד כל הקמים עלינו לכלותנו.

יח. ההתקפה על ירושלים

ירושלים היא ליבם של ישראל, ועיני כל יהודי אליה נשואות. ירושלים משפיעה עלינו אחדות של אהבה ואחווה, ועושה את כולנו חבירים. ירושלים הוכנה מראש מקדם להיות בירת ישראל, מקדש מלך עיר מלוכה. ע"כ אחרי שהומלך דוד למלך על כל ישראל, והתאחדו ישראל כעם אחד, הלך דוד וכבש את ירושלים.

"וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על ישראל, ויעלו כל הפלשתים לבקש את דוד" (שמו"ב ה, טו). לעומת התעצמות כח מלכות ישראל בידי דוד, התעצמו גם הפלשתים, וערכו כעת מלחמה במרכז הארץ, כנגד המקום היותר יקר ומקודש בעיני כל יהודי — "ירושלים".

"וישמע דוד וירד אל המצודה, ופלשתים באו וינטשו בעמק רפאים" (ה, יח). במלחמה זו מודגש איך דוד שואל בד' על כל צעד שהוא עושה, כל התקפה

מותנית בסדר ההשגחה האלקי : "וישאל דוד בדי' לאמר : האעלה אל פלשתים התנתם בידי, ויאמר ד' אל דוד : עלה, כי נתן אתן את הפלשתים בידך".

המלחמה על ירושלים היתה ודאי קשה ביותר, אף כי התנייך אינו מרבה לספר לנו זאת. דוד יודע כי ללא השגחה אלקית ישירה לא יוכל לפלשתים, על אף נסיונו הרב, העצמה והתוקף שכבר רכש לעצמו עד כה. על כן אחרי שהצליח להכות בהם בפעם הראשונה, אמר : "פרץ ד' את אויבי לפני כפרץ מים", כלומר, מד' היתה זאת, כי אני במעט עם הכיתי עם רב כזה" (רד"ק).

בהתקפתם השנייה של הפלשתים **נוסה דוד ע"י ד', אם ימתין מלהשיב מלחמה עד שיהיה לו סימן בראשי האילנות הסמוכים למחנה פלשתים, כי ד' החל במלחמה נגדם**, "וכיון שראו פלשתים את דוד ואנשיו, הרעו במלחמה, ודוד תלה עיניו באילנות... אמרו לו עבדיו : מה אנו מצפין, והן שולטין ושולחין יד בנו. אמר להם דוד : אם עתה אנו נלחמים בהן, אנו חייבים מיתה בידי שמים, שכך הזהירנו הקב"ה שלא אלחם עמהם... מוטב שנמות זכאים, ואל נמות חייבים" (המהר"י קרא, עפ"י המדרש). אז יצא ד' לפני מחנה דוד והכה במחנה פלשתים, ודוד גם הוא הכה "את פלשתים מגבע עד באך גזר" (ה, כה).

במלחמות דוד נגד הפלשתים התגלו הגבורים שבעם. שלשת הלוחמים הנועזים ביותר הוכיחו את יכלתם דוקא במלחמתם בפלשתים. כי רק לעומת העזות הפלשתית הנוראה יוכח מי הוא גבור אמיתי. על אלעזר בן דודו מסופר למשל, כי הוא "קם ויך בפלשתים עד כי יגעה ידו... ויעש ד' תשועה גדולה ביום ההוא" (שמו"ב כג, ז).

כך גם מסופר כי במלחמה הנוראה של הפלשתים על ירושלים, "חית פלשתים חונה בעמק רפאים" "ומצב פלשתים אז בית לחם". דוד שנולד בבית לחם, נזכר בטבעיות החיים וחירותם בהיות בית לחם יהודית, משוחררת ועצמאית, וכעת היא לכודה וכנועה בידי פלשתים. אז גילה את רצונו כי תהיה בית לחם משוחררת באמרו "מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשערי". עפ"י חז"ל רמוזים בביטוי זה למודים נוספים, אך לפי הנראה מפשוטם של הפסוקים, דוד בקש מים טבעיים מבור בית לחם, מים המחיים אדם צומח ובהמה. אז הראו שלשה גבורים את כחם ומסירות נפשם לדוד, והרגו בהם והבקייעם עד שהביאו מים לדוד.

רק אז **כשקמה והתבססה מלכות דוד** — נכנעו הפלשתים לגמרי תחתיו. "אחרי כן ויך דוד את הפלשתים ויכניעם, ויקח דוד את מתג האמה מיד

פלשתים" (שמו"ב ח, א). וברבות הימים קם שלמה בנו תחתיו. "שלמה היה מושל בכל הממלכות, מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים, מגישים מנחה ועובדים את שלמה כל ימי חייו" (מלכים א ה, א). **אז באה המנוחה הנכספת והתגשם השלום העולמי המבוקש** — "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר, מתפסח ועד עזה, בכל מלכי עבר הנהר, ושלום היה לו מכל עבריו מסביב". "וישב יהודה וישראל לבטח, איש תחת גפנו ותחת תאנתו... כל ימי שלמה".

יט. סופם של הפלשתים

שפלת החוף הדרומית פרוחה ושגשגה מאד, בהיות הפלשתים כנועים תחת ידי מלכי ישראל. מסופר למשל, כי היתה תקופה של רעב בא"י במשך שבע שנים, והיו היהודים הולכים לשפלת חוף זו, מפני השבע הכלכלי שהיה שם (עי' מלכים ב ת, ב:). גם ידוע כי חבל ארץ זה מבורך בגשמים, בכמות מרובה מאד.

ברכת ד' ליצחק "וימצא בשנה ההיא מאה שערים, ויברכהו ד'" (בראשית כו, יב), החלה בארץ ההיא, לישראל ההולכים ומתחזקים בה.

אז גם הגיע הזמן להפוך את "ערי הפלשתים" לערי גבול ומבצר של האומה הישראלית, כנגד מצרים שבדרום. זו היתה שליחותו המיוחדת של עוזיהו מלך יהודה: "ויצא וילחם בפלשתים, ויפרוץ את חומת גת ואת חומת יבנה ואת חומת אשדוד, ויבנה ערים באשדוד ובפלשתים, ויעזרהו האלקים על הפלשתים ועל הערבים...". השם "עוזיהו" מורה על ענינו ותכליתו, להוסיף עוז ועצמה לאומה הישראלית. ואכן כל ימי "דרשו את ד' — הצליחו אלקים".

אולם ההשגחה האלקית שמרה על הישות הפלשתית, כרצועה וכמקל, לכל עת שיסורו ישראל מדרך ד'. עוד בימי נדב המלך, בנו של ירבעם בן נבט מלך ישראל, מרדה העיר גבתון הפלשתית, והמצור הארוך (24 שנים) שהושם עליה להכניעה, לא הועיל, עד ימיו של עמרי מלך ישראל.

גם בימי אחז שהרשיע בעונותיו מאד, הרימו הפלשתים ראשם ונלחמו בישראל. ובעוד אחז פונה אל מלכי אשור לעזרה מצפון, — "פלשתים פשטו בערי השפלה והנגב ליהודה, וילכדו את בית שמש ואת אילון ואת גדירות... וישבו שם, כי הכניע ד' את יהודה בעבור אחז מלך ישראל..." (דהיי"ב כח, יח).

נצחונות אלו הביאו את הפלשתים לידי שמחה גדולה, כאילו הצליחו להוכיח שאף אחרי תקומת ישראל במלכות דוד ושלמה, עדיין ידם על העליונה, ולהם

הארץ. אז "בשנת מות המלך אחז" התנבא עליהם ישעיהו בדבר ד': "אל תשמחי פלשת כלך, כי נשבר שבט מכך (מלכות בית דוד), כי משרש נחש (אחז) יצא צפע (חזקיה) ופריו שרף מעופף" (ישעי' יד, כט).

"דרך הנחש כך הוא" — מבאר המהר"י קרא — "כשמוסיף ימים מוסיף גבורה, ונקרא צפע, וכשמזקין עוד מוסיף גבורה ונקרא פתן, ואח"כ נקרא שרף שקורין דרקון". כך יהיה ענינם של ישראל, לפי הנבואה בדבר ד', שמכל מלחמה יוסיפו עוד גבורה ועוד עוצמה. (עי' עולת ראייה ח"ב עמוד קע).

דבר ד' והבטחתו היא שאחרי אחז יקום המלך חזקיהו, ואחריו בהמשך הדורות והשנים, בדורות של גאולה, יקום המשיח. "מבני בנוהי דישי יפוק משיחא" (תרגום). על חזקיהו המלך נאמר ש"הוא הכה את הפלשתים עד עזה ואת גבוליה, ממגדל נוצרים עד עיר מבצר" (מלכים ב יח, ח). ובסדר עולם רבה (פרק כ) מובא כי "מיום שנפלו פלשתים בימי חזקיה לא זקפו יותר ראשם". (ובגירסא אחרת: "לא העמידו מלך עד היום").

גלות ישראל מעל אדמתם היתה גם הסיבה להכרתתם הסופית של הפלשתים ואבודם. זאת מאחר שלא היה צורך בהם להתנגד למלכות ישראל עוד. ירמיהו התנבא עליהם כי "באה קרחה על עזה, נדמתה אשקלון" (מז, ה), לאמר, ימחקו הפלשתים מעל בימת ההיסטוריה וידום קולם.

כבוש הפלשתים נעשה ע"י פרעה בתחילה ואח"כ ע"י נבוכדנאצר מלך אשור, וכדלהלן: בתחילה בא נבוכדנאצר (מהצפון) וצר על ירושלים, אז עלה פרעה מלך מצרים (מדרום) להדפו ולהלחם כנגדו, הוא הגיע עד עזה וכבשה. נבוכדנאצר נבהל מכך ונסוג חזרה לארצו, אז חזר גם פרעה למצרים. אח"כ בא נבוכדנאצר בשנית ונלחם בפלשתים הנשארים "עד כלותו אותם". בכך אבדו ונכרתו הפלשתים מן הארץ כליל, והתקיימה הנבואה "כי שודד ד' את פלשתים, שארית כפתור" (ירמי' מז, ה).

כ. הנבואות לעתיד לבוא

עובדיה הנביא מוסר כי באחרית הימים "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש יהיה... ובהמשך "וירשו הנגב את הר עשיו והשפלה את הפלשתים", כלומר "ישראל היושבין בדרומה של א"י ירשו את הר עשיו, שהוא במיצר דרום, ואילו בני השפלה ירשו את ארץ פלשתים, ואת הר אפרים ואת הר שומרון" (רש"י). דברים אלו מלמדים אותנו דעת, כי **באותם המקומות, וכעין אותם העמים, שקמו והצרו לישראל מימי קדם, תהיינה**

התנגדויות והתקוממויות דומות, וכנגדם יעלו מושיעים בישראל, ובגבורת אמונתם ירשו את ארצם.

כך מפרש גם בנבואת ישעיהו (יא, יד), שאחר אסוף נדחי ישראל וקבוצם בארץ ישראל, ישבו ישראל באחדות ממלכתית אחת בארץ ישראל, "אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים", "ועפו בכתף פלשתים ימה" מפרש רש"י ש"יעופו וירוצו ישראל שכס אחד על הפלשתים אשר הם במערבה של ארץ ישראל". כדי להלחם בפלשתים דרושה הסכמה ואחדות ממלכתית. הפלשתים יהיו הראשונים מבין כל העמים שיאספו להלחם נגד ישראל, ונגדם ילחמו ישראל ויכניעום.

ע"פ הגאון מוילנא (בפירושו לחבקוק ג, טז) רמוזה הכנעת הפלשתים לעתיד לבוא גם בנבואת בלעם. בלעם מתאר את מלחמותיו של מלך המשיח נגד מואב ואדום, ואח"כ מוסיף "וירד מיעקב והאביד שריד מעיר" (במדבר כד, יט) בלי להסביר נגד איזה עם מדובר. הגר"א מסביר שהכוונה לפלשתים "שמנעו שלטון וממשלה מישראל". (ע' בספר אמונת עיתנו באריכות).

רש"י מפרש רק כי מדובר על מלך המשיח שנאמר בו "וירד מים עד ים". אך בעל הטורים מעיר שהמלה "וירד" כתובה רק שתי פעמים בתנ"ך כולו, ללמדנו שנבואת בלעם זו מכוונת על התפשטות מלכות ישראל האידיאלית מים עד ים. אכן נראה לומר כי "וירד מיעקב" רומז על הפלשתים הנמצאים במערבה של א"י, היא הצד המכונה "ים", ועל שמם נקרא הים התיכון — ים פלשתים. (דורשי רשומות אומרים גם כי "והאביד שריד מעיר" בגימטריא "בפלשתים"). א"כ מבואר כי לעתיד יהיו לישראל אויבים מכיוון מערב, הצד המכונה "ים", והם יהיו בתכונת הפלשתים הקדמונים, ואותם יצטרך מלך המשיח להכניע ולאבד.

חלק שלישי

כא. ההתיישבות באשקלון בתקופת המשנה

חבל עזה הוא שמה הישראלי של "ארץ הפלשתים". מאז נשמדו הפלשתים הפך חבל ארץ זה למרכז התיישבות ישראלית. אולם לא בכולו. בתקופת בית שני התפשטה קדושת ההתיישבות הישראלית עד לאשקלון, ולא עד בכלל. ומאז חורבן הבית ועד ימינו התקשרו היהודים יותר ויותר דוקא לעיר המרכזית בקדושתה מבין חמש הערים, — עזה. כאילו נשמרה עיר זו לתקומת מלכותם של ישראל באחרית הימים דוקא, וכדלהלן:

יש להבין כי שיבת ציון שבימי עזרא ונחמיה, היתה מעיקרה ברשיון האומות. ע"כ נקבעו גם גבולות א"י אז לפי מקומות ישובם של ישראל, שהיתה בתפישת חזקה ולא בכבוש ובמלחמה. רק לפי מקומות הישוב נקבעה קדושת הארץ למצות, עד ימינו ימי הגאולה השלישית, בהם תשוב הארץ לאומה הישראלית, ותתקיים ההבטחה האלקית במילואה: "ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים (מזרח ומערב) וממדבר ועד הנהר" (דרום וצפון).

בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) מבואר שהתיישבות יהודים היתה רק עד "גני אשקלון". מזה מסיקים חז"ל כי אשקלון עצמה היתה מחוץ לתחומי ההתיישבות, ולא חלות בה המצוות התלויות בארץ.

כך גם פסק הרמב"ם (תרומות פ"א ה"ז ה"ט), אע"פ שלשונו צריכה ביאור: "ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים: מאשקלון שהיא לדרום א"י ועד עכו שהיא לצפון", "אבל עכו חוצה לארץ כאשקלון". ומבואר ברדב"ז ובכסף משנה שם, שאשקלון נחשבת כחוץ לארץ מבחינת עולי בבל בלבד, אבל ודאי שהיא בתחומי גבולות עולי מצרים. (וכפי שכבר התברר לעיל, נכבשה אשקלון ע"י שבט יהודה, ואח"כ בימי דוד ושלמה). כך גם במפורש סובר רבנו תם (גיטין ב. ד"ה ואשקלון), כי למרות שאשקלון נכבשה בתחילה ע"י ישראל בעלותם ממצרים — "עולי בבל לא כבשוה".

נמצא שהעיר אשקלון הִתְּה סימן גבול דרומי-מערבי של א"י, בימי הבית השני. וע"כ היא נזכרת כגבול א"י לגיטין "מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום" (גיטין פ"א ה"א).

אעפ"כ מצאנו שחז"ל נתנו לה דינים מיוחדים כא"י, ועשאוה כעין מובלעת של א"י בתוך התחום שמחוץ לארץ. על כן נמנו חכמים על אויר אשקלון

וטהרוהו", שלא יחשב כאוירו הטמא של ארץ העמים, אלא אוירה טהור, וכהנים יכולים ללכת בה, בלא חשש טומאה, כמו בארץ ישראל. גם רבי יהודה הנשיא "נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות" (רמב"ם תרומות פ"א ה"ה), כלומר קבע רבינו שאין דינה של אשקלון כדין ערי חו"ל הסמוכים לא"י, שחייבים בתרומות ומעשרות בשנה השביעית מדרבנן, כדי שיסמכו עליהם עניים, אלא **לאשקלון דין עיר של א"י, שפטורה בשביעית מתרומות ומעשרות.**

נמצא שרק עד פרורי אשקלון התחזקו ישראל והתיישבו, בימי הבית השני, ע"כ רק עד אותו מקום התקדשה א"י למצוות, אך **מאשקלון ועזה ודרומה לא היתה התישבות קבועה וחשובה, ע"כ עוד לא זכה אז חבל ארץ זה להתקדש בקדושתה הברוכה של א"י.**³⁴

כב. עזה

והנה מכל חמש ערי הפלשתיים זכתה עזה להיות העיר הנבחרת, במשך הדורות, שבה התיישבו היהודים ביותר. ראשית ההתישבות בעזה החלה ע"י יונתן החשמונאי שכבש את העיר, וע"י שמעון החשמונאי שהושיב בה יהודים. בזמן מרד בר כוכבא התקוממו גם יהודי עזה במלחמה נגד הרומאים, ע"כ טיטוס המושל הרשע בבואו לדכא את המרד, נאלץ לבוא אל עזה תחילה כדי להכניע את המרד. **כי עזה היתה "מפתחה של א"י", בהיותה על פרשת דרכים בין מצרים למרכז א"י ועל שפת הים.** אחרי נצחון הרומאים נערך בעזה יריד עבדים גדול בו נמכרו חיילי בר כוכבא, לסוחרי המדינות השונות, שבאו לשמוח במפלתן של ישראל.

ברבות השנים, של הגלות, חזרו יהודים והתאחזו בערי הקודש שבישראל, ובכללן בעזה. תקופה ארוכה היו רק שלושה מרכזי התישבות יהודיים בא"י, בירושלים, בטבריה ובעזה. **עזה התקדשה על ידי יהודי הדורות כאחת מערי הקודש שבארץ ישראל. אף כי לא נחשבה עד כה כעיר ישראלית עפ"י המסופר בתנ"ך.** (יש להזכיר את ר' ישראל נגיארה שהיה רב העיר עזה, והוא מחבר השיר "יהי רבון עולם", ממזמורי השבת שנתקדשו ע"י ישראל, ונכתב בלשון נוכח כלפי רבש"ע. וכן יש להזכיר את ר' אברהם אזולאי סבו של החיד"א שכתב בעזה את הספר הקדוש "חסד לאברהם" על קדושת הארצות והנשמות.)

34. עיין גם בספר ארץ חמדה להגר"ש ישראל שער ד, סימן ר"י, ובתחומין ב, מאמר הרב רב יעקב אריאל, עמוד 264-382.

התקשרות היהודים אל העיר עזה, היתה בבחינת צפית גאולה, לתוקף מלכות ישראל ולהופעת קדושת אדמתה. אך לא היתה חזקה מספיק: הישוב היהודי בעזה התחזק ונחלש חליפות, פעמים רבות, בגלל שנויי השלטון שבמאות השנים, המוסלמי, התורכי, המצרי והבריטי. שארית הישוב שנשארה בה בימי השלטון הבריטי ניצל מפרעות הערבים בתרפ"ט, רק בנס ותושיה. התנגדות הנוצרים, המוסלמים ושאר הכובשים להאחזות היהודים בעזה מוכיחה את חשיבות קדושת המקום ליהודים, ואף גרמה ליהודים להוסיף ולהתחזק בה.

כג. המלחמות לשחרור עזה

עזה נחשבה לעיר הדרומית מערבית החשובה ביותר בא"י, לישראל, עוד בתקופת התנ"ך. אך קדושתה המיוחדת היתה צריכה לשמש לישראל כעיר מבצר ומגן נגד התרבות המצרית, וכנגד התפשטות תרבויות נכריות הבאות ממדינות הים. מכאן, קדושת עיר זו לא זכתה להתברר במשך תקופת המלכים והנביאים שבתנ"ך, באשר מאות שנים נלחמו ישראל עד הגיעם אל שלימות הופעת מלכות בית דוד, שעל ידה זכינו לירושלים עיר המקדש לנצח, בלב הארץ והאומה. **הזיקה לעיר עזה ולסביבותיה הלכה והתחזקה דוקא בשנים שאחר החורבן**, ע"כ היתה עזה מתחילתה עיר פלשתית, מוקד לישות הפלשתית הלוחמת להצר את עצמאותם של ישראל.

יסוד מדינת ישראל הינו ראשית צמיחת גאולתנו השלישית. יחד עם התקיימות דברי הנביאים על קבוץ הגלויות ושיבת ציון, חזרו והתעוררו גם הכוחות המתנגדים לשלטון ולממשלה בישראל. מיד בהכרזת המדינה פלשו המצרים לאורך החוף הדרומי במטרה לדכא את זקיפות הקומה הישראלית. אמנם אז ב"מלחמת העצמאות" שבתש"ח, לחמו צבאות ישראל והדפו את המצרים אל מעבר לעיר אשקלון. המקום בו כותרו המצרים מכל עבר, ובו נכנעו לצבא ישראל כונה אז "רצועת עזה", והיווה מכאן ואילך מקום פליטה לפליטים ערביים. סירוב המצרים לספח "רצועה" זו לארצם יצר את הבסיס ה"פלשתינאי" באיזור. כך צמחו כבר בתחילת שנותיה של המדינה ארגוני "פדאיון", שהיוו את הבסיס המתנגד למלכות ישראל בארץ, מאז ועד עתה.

יש לזכור כי יסוד הארגונים הפלשתינאיים החל כבר בשנת תרצ"ו, בזמן העליה הגדולה לא"י. ע"י עליה זו רבו היהודים בא"י, ותביעת השלטון היהודי על הארץ נעשתה לתביעה שיש בה ממש. אז החלו הערבים המוסלמים ובראשם "המופת" להתסיס ולעשות תעמולה כנגד "הישות היהודית" בארץ.

מכח אותה תסיסה "פלשתינאית" שבהר הבית — מקום המקדש נעשו פרעות, שתחילתן בכותל המערבי שבירושלים, והמשכן בחברון ובכל הארץ, וסופן בעזה. מכח אותה תסיסה "פלשתינאית" נחקק נקבע ופורסם "הספר הלבן" האוסר על יהודים לעלות ולהתישב בא"י.

"רצועת עזה" בידי המצרים וארגוני הטרור היותה מרכז רשע טרוריסטי אכזר, שפגע בליבה של האומה, במרכזי הישוב שבשפילה. אז יצא צבא ישראל ב"פעולת עזה" ע"י הצנחנים, וב"מבצע קדש" שלאחריה נכבשה עזה ע"י ישראל. רוח הלחימה וגבורת הצבא במלחמות אלו נשאבו מכחו של שמשון. **ידע אז כל ישראל את האמת ההיסטורית, הנעלמת והבלתי מוסברת כי ארגוני טרור אלו הם המשכם של אותם פלשתיים קדומים.** ע"כ בראש דפי הפקודות של המטה הקרבי נרשם אז בראש הדף: מות לפולשים. היחידות הצבאיות קראו לעצמם "שועלי שמשון". ושיר שרו החיילים כך: "האזינו מצרים לשירו של שמשון, הוא בשר את הקץ לפלשתיים, האזינו היטב למקלע לרמון, "שיר המות לחיל הפולשים" (והפזמון "שועליו של שמשון...").

אמנם רגשות אמיתיים אלו לא היו מבוארים בשכל ובדעת, ולא היו מוסברים בצדקת דרכינו וביושר מעשינו. עוד לא זכינו אז כי תתחזק אמונתנו וכוחנו העצמי, בצורה מבוארת עפ"י דרכה של תורה ובבהירות אמונה. לכן עפ"י תביעת האומות נסוג אז ישראל מ"רצועת עזה" והמצרים שבו ושלטו במקום כבתחילה (בנגוד גמור להבטחתם לאו"ם ולישראל, שלא יעשו כן).

עברו שנים, ושוב לקראת מלחמת ששת הימים שבשנת תשכ"ז, התגרו המצרים בישראל. המצרים פינו מרצועת עזה את אנשי האו"ם שהיו בה והציבו שם יחידות של "צבא שחרור פלשתינאי". התגרות זו היתה ג"כ אחת הסיבות למלחמת-ירושלים, בששת הימים. כבימי המלכים עת הרגישו הפלשתיים כי מלכות ישראל עומדת להתחזק ולהתרחב, הקדימו וניסו להצר להם ולסכל עצתם. במלחמת ששת הימים נשתחררה ירושלים תחילה. מאת ד' היתה זאת שצבא ישראל שחרר את ערי הקודש שלו, רק בשלב השני שאחרי עצמאותו, וערים אלו נכבשו אחרי כבושה של ירושלים תחילה. לאמר, **מכח קדושתה של ירושלים יתקדשו גם שאר ערי יהודה וישראל, חברון ושכם, עזה סיני והגולן.** כי קדושתה של ארץ-חיינו אחת היא, וכשאנו זוכים לירושלים אנו זוכים גם לכל המקומות המקודשים מכחה.

כד. עזה — עוזה של ישראל

עזה נקראית על שם העוז המיוחד רק לישראל. ישראל בפרט הם העוזים שבאומות (ביצה כה:). עוז הוא בטוי לכח וגבורה, ועצמה טבעית אדירה. החיים הטבעיים שלנו ראוי שיהיו תמיד מלאים עוז וגבורה, בין ביחיד ובין באומה.

יש הבדל בין ישראל לעמים ביחס לרדיפה אחרי התעצמות החיים בעוז וגבורה. לעמים הרדיפה אחרי הכח גורמת גאות כפירה, כאילו הם אדוני הארץ, ולהם הכח והממשלה, ובזה הם סרים מאחרי האמונה בד' ומאחרי דרכיו המקודשות. בתרבות האנושית האמונה בד' מצטירת ומובנת רק ע"י רגשות כניעה של חולשה ופחד, וע"כ ע"י תהליך התעצמות וצבירת כח עולמי הם נעשים יותר יותר כופרים ומורדים בד'.

אך בנשמות ישראל טבועה הידיעה כי אלקים אמת הוא מקור הברכה ומקור שפע החיים, העוז והעצמה. ע"כ אנו יודעים כי ד' "הוא הנותן לנו כח לעשות חיל", וכי "אל ישראל — הוא נותן כח ותעצומות לעם, ברוך אלקים" (ע"י עולת ראייה ח"א, עמוד ריד). על כן אין ההתעצמות המדינית, צבאית וכלכלית שלנו סותרת את מלוא האמונה בד' במלוא מובנה, ותודעתה. ולהיפך, ככל שנוסיף הכרה והבנה בענין יחודינו האלקי, כן נוסיף עוז ועצמה. כי יסוד העוז הלאומי שלנו הוא רק באלקים. ואין עוז אלא תורה. ע"כ עלינו ללמוד את העוז המיוחד לנו, כי רק בו נתמלא חיים ישראליים אלקיים אמיתיים — "דרשו ד' ועזו בקשו פניו תמיד" (ע"י עולת ראייה ח"א, עמוד רא).

בתחילת הטור (אורה חיים) מובאת הדרכת חז"ל: "הוי עז כנמר" (אבות ה, כד), ומעירים חכמינו על כך, שהרי כתוב "עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן" (ע"י מהר"ל בדרך החיים שם). ומבאר מרן הראי"ה קוק (במצות ראייה או"ח א, א) כי שני מיני עזות הם: אם הרגשת העזות היא טבעית ופנימית בנפש, הרי זו מידה שלילית מאד, כי האדם מרגיש את עצמו בעל יכולת באופן מנותק ממקור החיים האלקי, ובזה הוא מתמלא ברגשות מרד וחוצפה נגד כל קדוש וטהור, כל דבר חכמה ומוסר אלקיים. זו היא עזות פנים שהיא מקור החוצפה כנגד ישראל, ובפרט כנגד אנשי התורה שבישראל: "עזי פנים הם העומדים בכל דור נגד יסוד התפשטותה של הקדושה העליונה ודעת ד' בעולם... אלה שהם בכל מהותם נגד התורה והשפעת קדושתה בעולם" (עולת ראייה ח"א, עמוד פא). אותם שעזות החיים מצויה בהם בצורה טבעית אנושית, — לא מתוך מקור החיים האלקיים, הם המכונים "עזיפנים" והם היורשים גיהנם.

אך לעומת זאת המשתמש בכוחות החיים, בעזות ובגבורה, רק מתוך הידיעה כי ד' הוא הנותן לנו עוז ותעצומות, וכוחות אלו הינם רק לצורך חזק הקדושה, התאמצות בקיום המצוות, ושלמות בהופעת ממלכתיותם של ישראל, הרי זהו ערך נעלה מאין כמוהו. אנחנו העזים שבאומות, "הם עם כארי יקום וכלביא יתנשא", כי עוז חיינו טבוע בנשמותינו החצובות ממרומים. לכן חובה ועלינו להיות עזים כנמר, כנגד כל המלעיגים עלינו בעבודת ד' המיוחדת לנו (עפ"י הרמ"א או"ח א, א). וכנגד כל המתקוממים כנגדנו.

העיר עזה שבידי הפלשתיים היתה מרכז הלעג על ישראל, ומרכז מדיני של התקוממות נגד מלכות ישראל, בכל הדורות. גם היום מהווה עזה מרכז לפליטה הערבית, הנושאת את רעיון הטרוריסטי המרושע נגד מלכות ישראל וממשלתם בארץ.

לעומת זאת, עזה שבידי ישראל, הינה בטוי לידיעתנו והכרתנו כי כוחנו הצבאי המדיני הכלכלי והפוליטי, הוא רק מאלקים. כי רק מתוך אמונה עמוקה כי ד' הוא הנותן לנו כח לעשות חיל ומלחמה, (עי' דרשות הר"ן, דרוש עשירי), וכי ד' הוא הנותן עוז ותעצומות לעם, נזכה להתישב בה. עזה היא עמדת הכח שלנו, כמרכז רוחני בדרום-מערב הארץ, כנגד התרבות. המצרית והפלשתינאית, הלועגת ליחודנו הלאומי.

ברית שלום לעולם לא תיכון בין שתי מגמות הפכיות אלו, אלא רק כשנתמלא כולנו בהכרה ותודעה בדבר עוזנו האלקי, אז יתקיים "ד' עז לעמו יתן" — ו"ד' יברך את עמו בשלום".

נספח א

ותטענו בגבולינו

הרחבת דברים עפ"י מעשה אבות – יצחק אבינו, בבראשית פרק כו, על הצלחתו הכלכלית האלקית, נסיגתו פעם ופעמיים, ונטיעתו האחרונה בהרחבה אלקית ובגדולה. (נכתב לאחר עקירתנו הנוראה מחבל נחלתינו בעזה והתאחזותינו החדשה החלוצית)

היאחזותינו בחבל עזה היא גוש קטיף מופלאה ונוראה היא. חפץ אידיאלי עליון לבנות ולהיבנות בנחלת ד', בחבל ארץ זה. ברכת ד' נפלאה בתבואת הארץ ופירותיה, ובכל החיים שהתנהלו בקרבה.

הצלחה משגשגת בין הנכרים, החושבים עצמם לאדוני הארץ, הפכה למעמסה, לגורם קנאה ומשטמה, שמוכרחים הם לסלקו, עד שקם ונעשה דבר בישראל, גורשנו ממנה והוסגרה ארצינו בידי נכרים.

סולקנו מחבלי ארצנו. ואם כי בושנו וגם נכלמנו, הרינו תרים אחרי דבר ד' שיוורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו.

חבל ארץ הפלשתיים נתיחד והוחזק לאומה הישראלית ביחוד ע"י יצחק אבינו. בבראשית פרק כו מבוארת פרשת התנחלותו ושיכונו בה, אף גירושו ממנה והתישבותו בחבל ארץ זה במקום אחר, והדברים נוגעים ומיוחדים בקישורם והשלכתם לימינו אנו ממש.

וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתיים גרה. זהו חבל הארץ הדרומי המסומן בנחל גרר. ובמדרש "גרריקיי", עיר מרכזית שם בימי חז"ל, ובירושלמי (שביעית פ"ו) "מפני מה לא גזרו עליה טומאת ארץ העמים שלא יטעו בין זו לזו". "מפני שהוא נזהר רע ואין דרך לדור שם לכן לא חששו לגזור על יושביה" (רש"י על ב"ר סד, ד). וכן הוא לשון המדרש רבה "מפני מה גזרו על הנוה שבגרידיקי מפני שהוא נזהר רע" – הינו שאינו חייב במעשרות כא"י בימי חז"ל, שאין דרך לישוב שם. "ועד היכן – עד נחל מצרים".

לחבל ארץ זה שאין דרך בני אדם לגור שם, הגיע יצחק אבינו, אף שגם הוא מתחילה לא חשב לקבוע מושבו שם, אלא רק כמעבר לרדת מצרימה, באותה עת שאין פרנסת הארץ מצויה, ואין לסמוך על הנס בא"י. או "שהיה ליבו בטוח באבימלך שכרת ברית אהבה עם אביו שיהיה לו לעזר ולפרנסה בימי

רע" (הנצי"ב פסי א'). אבל שוא תשועת אדם, ולא היה כן. ולהיפך הרבו לשנאו ולהרחיקו עד שמתוך כך חשב לרדת מצרימה.

"וירא אליו ד' ויאמר: אל תרד מצרימה, שכן בארץ אשר אומר אליך" (ב). מבאר בעל אור החיים, כי מצוה זו היתה דומה למצוה האלקית לאברהם "לך לך – אל הארץ אשר אראך" "נתכון לומר סתם, לקבל עליו אמרי קדוש, אל המקום אשר יאמר אליו, הגם שיהיה היפך רצונו, וליטול שכר על הדבר, כי רצה הקב"ה לזכות ידידיו". וכן מבאר הרמב"ן "שכון כל ימך בארץ אשר אומר אליך בכל פעם ופעם, על פי ד' תסע ועל פי ד' תחנה".

היה בזה בירור הענין האלקי ליצחק אבינו, בלשון סתמית מוקדמת, להודיע כי עליו להתישב במקום אשר יבחר ד', לכוין רצונו ומעשיו אל החפץ האלקי הנשגב "בארץ אשר אומר אליך", גם אם לא תבין ולא תדע מדוע, וגם אם יראה הדבר כפלא, לצד מה שאין דרך בני אדם לגור שם, כ"ש לחרוש ולזרוע בה.

ובמדרש (רבה סד, א) "שכון בארץ – עשה שכונה בארץ ישראל. הוי נוטע הוי זורע הוי נציב". פעולות מעשיות של התישבות והוצאת פירותיה של א"י לטובה ולברכה, זאת אפילו אם בחינת המקום אינה נראית מתאימה לכך. "דבר אחר: שכון בארץ – שכן את השכינה בארץ", ע"י הפעולות המעשיות תשרה הברכה האלקית במעשה הידיים ובחיים האלקיים, יהיה המלך מתגלה בשדה המעשים, ושכינת עוזו שורה בנועם החיים ובמעשי ידיהם.

"גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל" (א). מבאר בעל אור החיים: "ארץ פלשתיים בכלל נתינת הארץ היא", כמבואר בפסוק זה, "ואומרו "לך" - הבטחה זו אולי על מה שהצליח הוא שם". "עוד נתכוין לומר לו: שיזכה הוא בה לזרוע".

"ואולי כי לא החזיק אברהם בארץ פלשתיים בחזקה הראשונה, לזה רצה ד' שיחזיק יצחק בה, והוא החזיק בה בחזקה מעולה, שחרש וזרע, ולזה דקדק ד' בדבריו, לומר: את כל הארצות האל".

למדנו מכאן כי יצחק אבינו בפרט הצליח והתברך בארץ הזו, גם עמל בה בחרישה וזריעה והחזיק בה חזקה מעולה, ולזה נתברך הוא במיוחד בכל הארצות, חבלי הארץ המיוחדים האלו. ומעשה אבות זה הוא סימן לבנים, כי אף אם דורות ראשונים כבשו והחזיקו בארץ פלשתיים, לא היה זה בחזקה מעולה, עד כי באו דורות שניים חרשו וזרעו בה, והוציאו את פירותיה בעין

יפה, אף נתברכו בה מאה שערים לעומת מה שאמזדה קודם לכן, וע"י כך אך השרו את השכינה ביניהם, בקדושת החיים וגבורת אלוקיותם.

ובמדרש (רבה סד, ג) "הארצות האל" – בלשון זכר, פירוש: קשות. דבר אחר: למה לא נאמר האלה, לומר: מקצתן (בלבד) אני נותן לך, ואימתי אני נותן את השאר – לעתיד לבוא". ואולי משלים פירוש זה השני את הראשון. כי כיון שהארצות קשות, הן בישוב הן בעיבוד והוצאת פרי הארץ, רק חלקן נתנו ונתברכו ע"י יצחק אבינו, וכמעשה אבות סימן לבנים, שתהא נוחה לפנייהם להמשיך ולפעול כמעשיו, ושארן וכללות כולן יזכו בהם הבנים בדורותינו דורות אחרונים.

עוד פירש האור החיים דקדוק הדגשת ד' בדבריו "לך ולזרעך" "להבטיחו כי אין לישמעאל חלק ונחלה בהבטחות אברהם זאת, כי אם ליצחק לבד, והוא אומר לך". ולמדנו מכאן את בלעדיות זכותינו על חבל ארץ קדוש זה, המיועד לעם קדוש מבני בניו של יצחק, אשר אך הוא זרעו והמשכו של אברהם. והתברר כאן כי לעומת נסיון אחיזתם של בני ישמעאל

דוקא כאן, כמוקד ומרכז לנסיון מלוכתם בארץ כולה, היה צריך לבוא הברור האלקי בדבר ד' כי דוקא "לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל" ולא לישמעאל ולבאים מכוחו. ולא הספיקה כאן הבטחת ד' הכללית לאברהם, אלא היה הכרח לחזקה פעם נוספת, בפעולות קדושות של אבינו יצחק, כמעשה אבות שיהיו סימן לבנים, להנחילנו את כל הארצות האלו בימינו אנו.

"**וישב יצחק בגור**" לכאורה עובדה מיותרת. אמנם הלא דבר הוא "לומר שקיים מאמר הבורא ברוך הוא וביטל מחשבתו שקדמה לו" (או"ח פס"ו ו). ואח"כ **ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ד'** (יג). הארץ הקשה ההיא שאמזדה למעט תבואה ופירות, הנה נתברכה פי מאה מעל המשוער. ברכת ד' היתה הולכת ומתפשטת "**ויולך הלוך וגדל עד כי גדל מאד**" (יד), ומקומו של יצחק הפך להיות מקור הברכה והשפע לכל הארץ כולה. ממקום שהוא בו - השכינה שורה ומתברכת הארץ והמדינה בכללה, ובמקום שהוזכר שם ד' בעבודת הארץ באה השכינה והברכה שלרגליה, וברכת ד' העשירה והעצימה את כל אשר ליצחק.

כך זכינו וראינו בעיינינו גם אנו דור מגשימים, בנים ההולכים בדרכי אבותם, איך ברכת ד' בבית ובשדה הפריחה את שממת המקום, והנהגה הרע היה לנהג שאנן, ויהי לפלא.

"ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אותו פלישתים" (יד). העושר הרב הבא בברכת ד' אשר את יצחק האדירה את קנאת הנכרים הפלשתים עבדי האדמה. אותם הבונים את חייהם על העבדות לאדמה והסוברים כי בתחבולות המסחר יהיו עשירי הארץ ונכבדיה, והנה כל עשרם והצלחתם כלא היה, בימות הרעב ובארץ ההיא לעומת גודל מקנהו ורוב ברכת האדמה של האי גברא קדישא, בנו יחידו של אברהם אבינו, אשר עוד מאז הכירו את גודל קדושת מעשיו ודבורו, ועוד מאז נזהרו אף נשבעו לבלי הרע לו ולזרעו אחריו. והנה עתה דבר ד' בפיו מצליח, וברכת שמים מעל שורה ומברכת עד בלי היכר גם בזמן קשה ובמקום שהארץ קשה, והולכת ומתבררת האמת האלקית כי אך לו ולזרעו הארץ, הנענית למעשיו ולתפילתו בה, ומוציאה לו בזה את פירותיה ופירות פירותיה בעין יפה מאד. ולא שמרו קנאתם אך בליבם, אלא זממו מזימות ופעלו פעולות לעכב ולמנוע את ברכת הארץ.

"וכל הבארות אשר חפרו עבדי אבינו בימי אברהם אבינו – סיתמום פלשתים וימלאום עפר" (טו). סתימות הבארות מקורות המים שחשף אברהם ואחריו יצחק, היתה למנוע ולעכב מהם את ברכת הארץ כולה.

"אולי כי אחר מות אברהם סיתמום דוקא באבנים ולא ביטלום בהחלט, ואחר הקנאה שקנאו ביצחק ויוסיפו להרשיע בקנאתם וימלאום עפר, והיו כלא היו, ולזה הוצרך יצחק לחפור אותם מחדש" (אור החיים).

ובתרגום אונקלוס **"טמונון פלישתאי"** לשון סתימה. ובמהר"ל **"דמשמע שהיו מטמינין אותם לעצמן"** (גור אריה). ואך כלפי חוץ כמצטדקים אמרו **"תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו"** (רש"י).

ורמז ענין זה לפעולות שיעשו הנכרים, ממשיכי דרכם של הפלשתים, לבני בנים בדור אחרון, במה שיתנכלו במזימות ובטענות ובמעשים רבים לעכב מהם את ברכת ד' והארץ, ולגרשם ממנה.

משלא הועילו ברוע מעשיהם ופעולות אנשי השדה והמון העם (עי' נצ"י"ב), נעשתה פעולה מלכותית בהחלטה והודעה מדינית מצידם לגרשו מארצם. **"לך מעמנו – כי עצמת ממנו מאד"** (טז). אף שכבר הבטיחו אבימלך לאברהם **"בטוב בעיניך שב"**, הנה כאן טען כי זהו בזיון וחרפה למלכותו **"כי אין גדולת המלכות ניכרת לפני גדולתו ואין לך בזיון מלך כזה"** (אור החיים). שהיו **"כקוצים בעיניהם והמלך אינו יכול לסבול צרת בני ארצו"** (הנצ"י"ב).

עליונות המלכות המדומה שנקראה בשמו של אבימלך, לומר שהוא אבי המלכות על הארץ, לא יכולה היתה לסבול את הופעת הקדושה המלכותית, את עושר כבוד מלכותו והנהגתו של יצחק אבינו.

"וילך משם יצחק ויחן בנחל גרר וישב שם" (יז). "כי לא רצה לעקור את דירתו מארץ פלישתים בהחלט, לצד מצות המלך מלכו של עולם היא לאמר: גור בארץ הזאת. והגם שהמקום ההוא לא היה בכלל מה שאמר לו ד' שכן בארץ, אעפ"כ אנוס היה מהמלך אדון הארץ" (אור החיים). הנה כי כן לא נמשכה ברכת ישיבתו באותו חבל ארץ מזויק בו התברכה אז הארץ בעבורו, ובה עשה שכונה נאה מנוה שהיה תחילתו רע, אך העביר מקומו בסמיכות באותה ארץ פלישתים לקיים מאמר ד' הכללי "גור בארץ הזאת".

"ואולי כי עשה ד' ככה לנסיין, שהגם שאמר לו ד' לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אעפ"כ לא נתנוהו אפילו לשבת שם כאחד העם, (לראות) אם לא יהרהר אחר השכינה" (אוה"ח שם).

הנה כי כן נתנסה יצחק אבינו בהכרח עזיבת מקומו המיוחד שהתקדש על ידו בארץ ישראל, להוסיף אמונה בצור מושיעו כי אך לא תהיה הארץ והממלכה הזו. אף אם לעת מסוימת לא יוכל להתנחל בה, כחפצו וכהבנתו הראשונה.

ההתרחקות מהמרכז העירוני הנכרי וחפירת מקורות המים בסמיכות לנחל גרר לא עלו יפה בשלום. "ויריבו רועי גרר" עימו, "והתעסקו" עמו, דהיינו ערערו עליו (רש"י) "נתעסקו עמו עליה במריבה וערעור". ונראה "כי הבאר הראשון היה סמוך לנחל והיו אומרים שהמים יוצאים מן הנחל אל הבאר ולקחו הבאר בערעור הזה. ואח"כ הרחיק יצחק עד המקום שאין לומר שהמים יוצאים מהנחל, מכל מקום היו מריבים ושוטנים, שהיו אומרים כי אנחנו היינו חופרים אם לא חפרת אתה". ובפעם השנית לא היה צריך להרחיק כל כך. "ואחר שטנה היה מעתיק לגבול אחר, ולפיכך כתוב **ויעתק משם**, עד מקום שלא היו יכולים לאמר שהם היו חופרים שם" (גור אריה למהר"ל).

נמצא המקום אליו הגיע יצחק לבסוף היה רחוק ממקום הישוב ואף מנחל גרר, ושם קבע מקומו. **ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות, כי עתה הרחיב ד' לנו ופרינו בארץ"** (כב). הרחבת הישוב והרחבת הדעת גורמת לריבוי ופריה יותר מישיבה במקום אחד (נצ"י"ב). מכאן הוקבע יסוד

לברכת ד' עליו בלי שיהיו עוררין עליו. בכך הסתיימה לכאורה קביעת חזקתו וביורר שייכות הארץ לזרעו אחריו.

במדרש (זהר תולדות קמא:) מובא שבאר זו היותה יסוד למדריגת הקדושה השלימה שתהיה בעתיד. יסוד למקור מים חיים שיצאו מן המקדש וירוו את כל המציאות היבשה והשוממה. הדעות הטהורות שיתבררו ויצאו מבית המקדש לכל איי והעולם, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים. "יפוצו מעיינותיך חוצה **ברחובות** פלגי מים" (משלי ה, טו) – "לפיכך קרא שמה רחובות". על שם "חכמות בחוץ תרונה **ברחובות** תתן קולה".

וכן הרמב"ן מבאר כי זו הבאר השלישית, קרא רחובות – הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו, והוא יעשה בלא ריב ומצה, וד' ירחיב את גבולינו, כמו שנאמר, ואם ירחיב ד' את גבולך כאשר דבר לך... ופרינו בארץ – שכל העמים יעבדוהו שכם אחד". הנה הרחבת גבולות הארץ שייכת להתנשאות האומה בהרמת קרן התורה והקדושה בעתיד ההולך ובא לעיננו.

בעליתו של יצחק משם באר שבע נגלה אליו ד' לברכו, והוא מקדים ובונה מזבח "ויקרא בשם ד'". קובע מקום לימוד והפצת אמונת ד' אחד בעולם, מרכז קבוע לתורה לתפילה ועבודת ד'. ורק אח"כ כורה את הבאר – היא באר שבע. ובספורנו: "אחר שהתעורר לקרוא בשם ד' כרו שם עבדי יצחק באר, וצלחה להם בלתי מריבה, ואבימלך הלך אליו לכרות ברית ולא הזיקוהו עוד".

יסוד החיים כשהוא נקבע מתחילה מתוך הקריאה בשם ד' וכיוון כל החיים בגלוי ע"פ המגמה התכליתית של קיום חיי תורה ומצוות בארץ, היא פעולה שלימה, שברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו, ויהיה לאות לנו ולדורותינו להתנשא מעל המריבות לקבוע דרך ד' בקריאה בשם האלקי המפורש, להניח יסוד לחיי מדינתנו ולאומיותנו, ובזה תתנשא מלכות ישראל כארי, ומי יקימנו, גם לעיני כל אפסי ארץ.

אז התגלה שוב אליו אלקי ישראל בברית שמירתו והשגחתו המיוחדת: **אל תירא כי אתך אנכי, וברכתיך והירבתי את זרעך בעבור אברהם עבדי** (כד). ומבאר בעל אור החיים: "פירוש – להיות שראה השפלה ממלך פלשתים שגרשו מארצו ולא ידע אן יפנה חש כי ד' עזבו, לזה אמר: אל תירא, לא עזבתך, אתך אני".

הנה לעומת ההשפלה הנוראה של הגירוש מארצו, ולעומת התחושה כי פנתה לה ההשגחה ממנו, התחזק והתברר אז תוקף השגחת ד' ביצחק ותוקף ההבטחה ביתר שאת ועז.

"וברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים איתו" (משלי). ובחסד ד' על יראיו, פעלה ההשגחה הכרח המציאות שיתהפך לב השונאים בקרבם מפחד אשר ראוי להיעשות בהם, על הפרם את הבטחתם לאברהם, ועל גרשם את הצדיק מארצם, שאם כך יתקומם זרעו כנגדם ויעבירם מן הארץ, כפי אשר בהכרח יהיה, באחרית הימים תתבוננו בה בינה. אז קמו אבימלך מגרר וחבורת מרעיו וראשי שריו להתפייס עם יצחק, ולכרות עמו ברית למען אשר לא ישיבו להם כאשר ראוי להם. ויתכן כי הלמוד לדורות הוא, כי אכן יקום ישראל ויתקומם נגד אויביו בנחלה זו, ומכאן תלך ותנשא מלכותו בדורות הגאולה, ע"י הסרת הערלה, הם הנכרים הפלשתים המחרפים מערכות אלקים בטענת מלכותם וממשלתם בארץ ד'.

ובמדרש (רבה סג, ט) **"מגרר"** – מגורר, בעל כרחו הלך "מלמד שנכנסו ליסטים לתוך ביתו". בעזיבת הצדיק את חבל ארצו, פסקה הברכה והשמירה האלקית משם, גם ארמונו של המלך הוזנח וליסטים משלו בו. ובלשון אחר במדרש **"מגרר"** מגורד – שעלו בו צמחים בגופו, והיה מתגרד עד שלא יכל להרפא, והבין כי עונש הוא לו על גרשו צדיק זה מביתו. ללמדנו כי יד ד' בהשגחה עליונה תראה ותוכיח את הנוגע בבבת עינו, והפועל לנתק ולהפריד את עמו ישראל מחבל נחלתו.

יצחק שואלם לאמר: **"מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם"**. "אכן כוונת יצחק" אומר בעל אור החיים, "היא למה שהשכיל, כי אין מציאות שיצטרך אבימלך ליצחק בשום אופן, זולת בענין פחדו על נחלתו לבל ישלחו יד בה, לצד מתנת האדון". אך הוא (יצחק) לא עלתה על דעתו להפר שבועת אביו אברהם. לכן שאל **"מדוע באתם?"** "אלא ודאי שאין ביאה זו אלא לצרכי יצחק להטיב ליבו להשיבו אל המקום. לזה אמר **"אלי"** – כי זו רחוקה היא מהאמין, **"ואתם"** – מלבד כל אנשי העיר גם המלך ושריו **"שנאתם אותי"**, ושנאה זו אינה תלויה בדבר, אלא לצד שקנאתם בי, ולא יכלתם להניח אותי עמכם **"ותשלחוני"** – וזו שנאה מחמת קנאה".

אפשרות החזרה לחבל ארץ הפלשתים לא היתה אז יותר בחשבון. השנאה העמוקה מחמת הקנאה הגדולה היתה דבר שאין לה רפואה. נשאר רק פחדם של האויבים על מקום הנחשב נחלתם, שלא יפסדו וינזקו בה. סדר הדברים

מורה שאחר שהתברר אצל האומות, הנכרים צרי ישראל, מעלת ישראל וברכת ד' שעליהם ורוממות הצלחתם, נפל פחד נורא עליהם. וכן יהיה לעתיד. אז יתקוממו וירעו ואף ילחמו בישראל בכל כוחם.

לכן מול יצחק אבינו קדוש אלוקי עליון זה בא אבימלך בטענות פיוס וכריתת ברית להצלת נחלתם. אך לנו בני בניו מובן, כי אכן נשוב ונתנשא, ונתרחב המלכות מים עד ים, כי זכינו בנחלה זו כבר, בהבטחת, לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל. ע"כ אף שאצל יצחק לא היתה אפשרות החזרה ניתנת להיאמן, ועוד נכרתה ברית נוספת שלא ירעו ישראל להם, הרי שבסדר הגאולה האחרונה, בתיקון הגמור של המלכת כל האומה על כל ארצה, ובניית מקדשה ומלכותה לעולמים, תתבער גם הרשעה הפלשתית הזו, תכנע ותשעבד למלכות ד', מלכות ישראל ההולכת וצועדת בשם ד'.

* * *

הודעת אותם נכרים היתה: "ראה ראינו כי היה ד' עמך" והצטדקותם ובקשתם היא "תהי נא אלה בינותינו בננו ובינך – אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענך, וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ד'". (כט). "עתה אתה ברוך ד'" – "פירוש שלא אירע לו רע מאמצעות ששלחוהו, שהרי הוא מבורך כמו שהיה קודם. והכוונה בזה שלא נתבטל הטוב ההוא..." (אור החיים). "עוד ירצה לתת טעם (לטענתם) שאינם מחזירים אותו לארץ, כי הוא ברוך ד', אדרבה ביותר מעלה מקודם, כי עד עתה היתה השפעתו מאמצעות העיר שהיא תחת ממשלת שרי מעלה (בממלכת הפלשתיים), מה שאין כן עתה שהוא מקום לעצמו, השפעתו שלא ע"י אמצעי אלא ברוך ד'". (שם).

ודאי נחקקו דבריהם בתורה הקדושה על צד האמת שבדבר, הטוב האלקי הדבק ביצחק ובזרעו, הברכה האלקית השורה במעשיו ובתולדתו לא סרה ולא יכולה לסור ולהתבטל מזרע ההולכים בדרכיו, גם בהחליפו מקום ובנטיעתו מחדש בחבל ארץ הקודש, ואדרבה עוד תוסיף ותתעצם ברכת ד' הגלויה, והאמונה הצרופה בשם ד' המפורש תוסיף ותתגלה, ואורו ושפע קדשו, בטהרת קדושתו, ממקורו העצמי החירותי הבלתי משועבד והבלתי כפוף להשפעת אומות העולם ילך ויתעצם באומה הישראלית, עד התקיימות הנבואה "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא", וישרה שכינתו על עם קדוש וטהור הדבקים בו באמת ובלב תמים.

כן נזכה בדורינו אנו, להמשך ברכת ד' שתלווה את מפעלי תחית קדשינו,
לקרוא בשם ד' הגדול והמפורש, ולייסד בו את כל חיינו והליכתנו, וראו כל
אפסי ארץ את ישועת א-לקינו, בב"א.

לחובת ההתיישבות בחבל עזה

מאת

הרב אליעזר יהודה וולדינברג

בירור הלכתי על חובת מצוות העלייה לארץ וההתנחלות בה כמשנה-חובה מאז קום המדינה בעזרת צור ישראל וגואלו, ד' צבאות שמו. כולל, בכל מרחבי שטחיה, באין הבדל ופדות בין אותם שכבשו עולי בבל לבין אותם שכבשום עולי מצרים בלבד, משום שמצוות העלייה וההתיישבות נובעת מקדושתה העצמית של הארץ שהשכינה שרויה בה והשראת השכינה חופפת כל חלקי הארץ וגבולותיה הנקובים בתורה, וקדושתה קדושת עולמים עד סוף כל ימות עולם, כמבואר באר היטב ב"כפתור ופרח" פ"י; בשו"ת תשב"ץ, ח"ג, סימנים קצח-ר, ושו"ת חתם סופר, חיו"ד, סימנים רל רלד, ובמבוא ל"שבת הארץ, ועוד.

רצועת עזה

כיון ששטח עזה נכבש לפנינו בע"ה בימים אלה תוך נסים גלוי ונסתרים, ראיתי להקדיש בפרוזדור מאמרי זה מלים אחדות בקשר לשטח זה, וישמש הדבר מעין שבח והודיה לבורא עולם, המפיר מחשבות ערומים ונותן לעמו ישראל נחלתגוים ומורישם עמל-לאומים, גם אם כגובה ארזים גבהם וחסונים כאלונים.

לא אעמוד כאן במיוחד על הבירור ההלכתי בקשר לרצועה זו, כי יארכו הדברים, רצוני להביא בזה רק הוכחה אחת כלפי כמה מגדולי הפוסקים, הסוברים, שעזה לא נכללת תחת השם ארץ-ישראל ולא נתקדשה בקדושתה וטמאה כארץ העמים. וההוכחה היא ממקום אחד בש"ס שהוזכר על כך בדרך אגב של שאלה אחרת, שזה מראה עד כמה שהדבר היה כל כך פשוט לחכמי התלמוד, והוא ממה דאיתא בשבת קמה, ב: אמר ליה רבי חייה בר אבא לרבי אסי מפני מה עופות שבבבל שמנים [משל אי"י. רש"י] אי"ל כלך למדבר עזה ואראך שמנים מהן. ופירש"י: למדבר עזה והיא מא"י. הרי בהדיא דברור להש"ס בפשיטות **דמדבר עזה בכל שטחו הגדול והרחב על ארץ ישראל יחשב**. וגם רבי יוחנן שמבאר שם בגמ' הטעם דעופות שבבבל שמנים מפני

שלא גלו וכו', ברור הדבר, שאינו חולק מיהת על עצם הנחה זאת, דמדבר עזה מא"י היא, דאלי"כ הוי קאמר לה והיה סותר בהדיא הנחה זאת, שנאמרה כ"כ בפשיטות ע"י רבי אסי. וכך מבאר גם המהרש"א בחידושי אגדות, דלמאי דמסיק טעמא משום דגלי מא"י נב שנה צ"ל דמדבר עזה גם שהיא ג"כ מא"י לא גלו העופות ממנה שהיא מארץ פלשתים מכלל א"י.

ומדי עייני בזה בקונטרס "גדר ישוב ע"י" מהגריב"ץ ז"ל שמחתי כאשר מצאתי שבהמשך דברי קונטרסו הגדול הרגיש גם כן בראייתי הנ"ל מדברי הגמ' בשבת. וברוך שכוונתי.

כן חשוב לציין בזה, שהגריב"ץ שם מרבה להוכיח ולבאר, **שארץ פלשתים לעניין קדושתה ומצוות יישובה ודירתה לא נגרע ערכה משאר כיבוש ראשון**, כי כבושה ישראל עולי מצרים מידם בימי השופטים הראשונים ככתוב "וילכוד יהודה את עזה" וגו', ואולי גם בכיבוש שני נלכד קצתה, כי מלכי חשמונאי והורדוס כביר מצאה ידם לכבוש כמה ארצות סביבות א"י בכל הפאות והיה כוחם יפה וידם תקיפה לכבוש יותר מעולי מצרים, לכן לעניין מצוות ישיבה בארץ ישראל לדירה וקבורה וכפרה, העם היושב בה נשוא עון כא"י ודאי, [ודלא כהמהרי"ט], **ועזה וחברותיה א"י גמורה היא בלי ספק וכל מצוות התלויות בארץ נוהגות בה**, וז"ש בתורה "וממדבר עד הנהר", "מדבר" סתם של תורה הוא המדבר הגדול שהלכו בו בני ישראל ארבעים שנה, שהוא לדרומה מזרחה של א"י. עיין באריכות דבריו המופלאים.

הן אמנם יש לדון הרבה לפעני"ד בכמה וכמה מהנחותיו של הגריב"ץ ז"ל שם, אבל, כאמור, לא נאריך כאן בזה ואעיר בקצרה רק בנוגע למה שכתב, דזה שכתוב בתורה "וממדבר עד הנהר" המכוון לכלול בזה המדבר הגדול שהלכו בו בני ישראל ארבעים שנה, [ע"כ], שלכאורה סתירה מפורשת לזה מדברי הספרי דברים סוף פרשת עקב: מן המדבר ואין המדבר גבולכם, אם כבשתם אף המדבר גבולכם וגו'. הרי מבואר, דזה שכתוב בתורה "וממדבר" המכוון לעד ולא עד בכלל, ושאין המדבר גבולכם, אם לא שכבשו אותו במלחמה, כשאר מקומות שהולכים וכובשים, ככתוב: "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה" וגו'.

אותו הדבר יש להקשות גם על ר' יהודה הלוי הכותב, **שסיני ופארן כולם מגבול ארץ כנען מפני שהם מן ים סוף** כמו שאמר יתברך: "ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר", ו"מדבר" הוא מדבר פארן והוא הנאמר בו "המדבר הגדול והנורא" (עיין: כוזרי מאמר שני, אות יד), שבדברי הספרי

הרי מבואר, שאין המדבר גבולכם והמכוון בתורה בזה הוא לעד ולא עד בכלל. וכן בנוגע לפסוק של "ושתי את גבולך" וגו' מבואר במכילתא בא, פי יב, שהוא הבטחה להרחבת הגבולות [ולזה לכבוש צריכים לדעת הרבה מהראשונים שיהא ע"פ מלך או נביא מדעת רוב ישראל ועל פי בית דין של שבעים ואחד, וגם אחרי כיבוש כל ארץ-ישראל האמורה בתורה. עיין רמב"ם, הל' תרומות א ב ומלכים ה, ו].

וכדי ליישב דברי שני גדולים אלה עלינו לומר, שהיה לפניהם גירסא אחרת בספרי ושדברי הגמ' בשבת חיזקו את ידם לפרש, שהמכוון בתורה לכל המדבר הגדול המתפשט ממדבר-עזה, שהכל נכלל בשטח ארץ-ישראל.

על כל פנים יוצא לנו **דבר פשוט ומבורר, שרצועת עזה בכלל ארץ-ישראל תיחשב בכל הנוגע לקדושת הארץ ומצוות ההתנחלות בה עם כל הקשור וכרוך בזה.**

קובץ תורה שבע"פ חלק לב.

עזה נחלת אבותינו

לידע להודיע ולהיוודע כי חבל עזה היא נחלת אבותינו מעולם.

במצוות ירושת הארץ בפרשת מסעי, תיאור הגבול הדרומי (לד, ה) 'נסב הגבול מעצמונה נחלה מצרים' – הלא הוא עד נחל אל-עריש או הנילוס. כך מפורש בגבול נחלת שבט יהודה בזמן כיבוש יהושע, שגבולו "עבר עצמונה ויצא נחל מצרים והיו תוצאות הגבול הימה- זה יהיה לכם גבול נגב" (יהושע טו, ג).

ובתחומי ארץ כנען המובטחת לאבותינו ולנו, מפורש: ויהי גבול הכנעני מצידון בואכה גררה עד עזה" (בראשית י, יט).- ועד בכלל, ולא פחות מזה.

ומבואר בתורה על אברהם אבינו "ויגר בגרר" (כ, א), ואח"כ יצחק אבינו הלך "גררה" ושם הצטווה "שכון בארץ אשר אומר אליך, גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך" (כא, א-ב). וכך קיים יצחק בעצמו להיות מיוחד בקדושה שלא יצא מארץ ישראל כל חייו בכך שנשאר בגרר "וישב יצחק בגרר" (כו, ו), "ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בארץ ההיא מאה שערים ויברכהו ד"ד" ... עד שגדל ופרץ לרוב "ויקנאו אותו פלישתים". וכל זה הוא סימן לבניו – לנו על הצלחתנו הגדולה החקלאית והכלכלית בארץ הזאת, ועל קנאת הנכרים בנו.

עזה נמנית במפורש בין ערי נחלת שבט יהודה: "אשדוד בנותיה וחצריה, עזה בנותיה וחצריה עד נחל מצרים והים הגדול וגבול" (יהושע טו, מז). מפורש ומבואר כיבושה: "וילכד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה ואת עקרון ואת גבולה" (שופטים א, יח).

בתקופת שלמה המלך יהיה מושל בכל הממלכות, מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים מגישים מנחה...כי הוא רודה בכל עבר הנהר ומתפסח עד עזה בכל מלכי עבר הנהר' (מלכים א ה, א-ד).

על עזה התנבא ירמיהו הנביא שתיחרב ותיכבש ע"י מצרים ואח"כ ע"י אשור על כל הרעות שעשו לישראל "באה קרחה על עזה – נדמתה אשקלון", "כי שודד ד' את פלשתים – שארית כפתור" (ירמיהו מז, ד-ה) וכך היה.

בימי בית המקדש השני היתה ההתיישבות היהודית מצומצמת ועולי בבל כבשו רק עד אשקלון, שנחשבה אז כעיר גדולה, אך בהיות עזה עיר נמל חשובה "מפתחה של ארץ ישראל" ובהיותה על פרשת דרכים בין מצרים לא"י הוכרחו החשמונאים להלחם בה מספר פעמים ולכובשה. יונתן החשמונאי כבשה לראשונה ושמעון אחיו הושיב בה יהודים. **מאז היוותה עזה עיר יהודית מרכזית בדרומה של ארץ ישראל**, עד פרעות הערבים בתרפ"ט.

עזה היא בהחלט נחלת אבותינו מעולם, הארץ המובטחת והמיועדת לישראל לנצח, היא שזורה וערוגה בציפיית ישועתנו מדורות רבים, היא עצם מעצמנו ובשר מבשרנו, היא עיר עוז לנו וחובתנו האלוקית המוסרית הציבורית היא לירש אותה ולהיות בעלים ואדונים עליה, וליישובה כחלק בלתי נפרד ממלוא רוחב ארצנו הקדושה לנצח.

"ד' עוז לעמו יתן – ד' יברך את עמו בשלום".